

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 147 (23).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 24. oktoobril
1924 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse loosis: töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, rahaminister **O. Strandman**, kohtuminister **R. Gabrel**, teedeminister **K. Kark**, siseminister **Th. Rõuk**, põllutööminister **A. Kerem**.

P ä e w a k o r d:

1. Tolli-põhitariifide osalise muutmise seadus — I lugemisel.

2. Seaduseelnõu jahu sisseweotoli muutmise kohta — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Wõimumärkide ja Wabaduse Risti kaitseseadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Riigiteenistuseseadus — üldkomisjoni ettepanek.

5. Hoolekandeseadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

6. Eesti ja Põhja-Ameerika Ühisriikide wahelise rahatransfertide wahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.

7. Eesti ja Rootsi wahel waimuhaigete asjus sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.

8. Weneagiste pensionääride toetamise seaduse täiendamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

9. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seadus — M. Martinson'i ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. wastuwõtmine. Wirma:** Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta sõna ei soowita. Siinjuures juhin tähelpanu selle peale, et minewal Riigikogu koosolekul otsustati Riigikogu juhatus poolt kokkuseatud päewakorda täiendada kolme punktiga, mis on päewa-

korras I, II ja III-ks punktiiks wõetud. Muid ettepanekuid päewakorra kohta ei ole, — sellega loen päewakorra wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde minekut on sõna rkl. M. Martinson'il isiklikus asjas.

M. Martinson (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eilsel Riigikogu koosolekul härra Jürman'i kõne ajal hüüdsin mina rkl. Piiskar'ile „härra Piiskar aitas weskiomanikkudele kõrgemaid kaitsetolle wälja tingida“. Selle peale hüüdis härra Piiskar mulle midagi wastu, mida ma täpselt jälgida ei saanud, ja stenogrammidest ei leidnud ma kumbagi wahelhüüet. Oma rühmakaaslastelt kuulsin aga, et härra Piiskar'i ütetus olewat sisaldanud mõtet, et mina „waletan“. Et minu wahelhüüd walet ei sisalda, selleks lubage mulle järgmist seletada: härra Jürman'i faktilisest märkusest eilsel koosolekul selgus, et härra Piiskar siis, kui jahutoll 0,21 komisjonis wastu oli wõetud, hääletas ettepaneku poolt nisuterade tolli wõtta 0,06. Härra Piiskar'i hääletamise järele oleks nisujahu toll olnud 271 marka puuda pealt, ja terade toll 77 marka, seega wahel 194 marka, kuna aga ettepaneku järele, mille poolt põllumeeste esitajad hääletasid, oleks nisujahu toll olnud 271 ja nisuterade toll 140 marka, sellega wahel siis 131 marka. Härra Piiskar'i poolt hääletatud ettepaneku wahel oleks sellega suurem 63 marka. Härrad Riigikogu liikmed, mis see siis nüüd muud on, kui weskiomanikkudele kõrgemate kaitsetollide wäljatingimine. Nii siis kuulub härra Piiskar'i hüüd sihituna ennem tema enese pihta kui minule.

2. Tolli-põhitariifide osalise muutmise seadus — I lugemisel. **K. Tonkman** (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Eile tolliseaduse muutmise seadusega tä-

hendas muuseas härra Piiskar, et meil ei olewat mitte nii tähtis, et sissetoowadawilja peale tolli määrataks. Põllumeeste rühma tegelased ja agronoomid rõhutasid igalpool, et meil tuleb suure-

mat rõhku panna karjakaswatuse peale, ja terawiljakaswatust vähendada. Et karjakaswatus tõesti suuremat tulu annab, kui seda terawiljakaswatus praegusel ajal, kus wälisurg wiljahinnad kindlaks määrab, on täitsa arusaadaw. Terawiljakaswatuse pealt karjakaswatuse peale üle minna, ei ole mitte nii kerge, nagu seda lugupeetud rkl. härra Piiskar arwab. Siin on suurte raskustega tegemist ning peawad mitmesugused celtööd enne tehtama, ja selleks lähew väga palju aega ning kapitaali tarwis, mida praegu põllumeestel mitte käepärast ei ole. Et praegu suur osa põllumehi terawilja kaswatawad, ja et terawiljakaswatus meie riigi ja rahwamajanduses suurt osa etendab, on täiesti päewaselge, aga et pahemalt poolt, igakord, kui mingisugune tollide wõi kaitsetollide küsimus meie põllupidajate kasuks ette pannakse, toob suure pahameele esile... (J. Piiskar, is.: Just nagu Teie midagi tööliste kasuks ette paneksite.) ... ja pahemalt poolt arwatakse, et seega on suur kasu ja heategu ära tehtud, kui meil põllusaadused, mis wäljast sisse tuuakse, tolliwabad on. 1922 aasta terawiljakaswatuse andmed, mis statistika keskbüroo poolt wälja töötatud, räägiwad niisugust keelt, mille järele meie öelda wõime, et meie seda tööstusharu, nagu seda terawiljakaswatus meie põllumajanduses on, niisugusesse olukorda jätta ei tohi, et sellel mingisugust kaitset tarwis pole. Riigi statistika keskbüroo andmete järele on 1922 aastal kaswatatud terawilja järgmiselt: rukkid — 145.300 hektaari wõi 8.889.000 puuda; nisu — 19.340 hektaari wõi 1.263.000 puuda; odra — 122.700 hektaari wõi 8.865.000 puuda; kaeru — 177.000 hektaari wõi 8.912.000 puuda; (L. Johanson, sd.: Kas inimesed kaeru ka sööwad?) ... segawilja — 58.800 hektaari wõi 4.631.000 puuda — kokku terawilja 493.000 hektaari wõi 22.660.000 puuda. Kui meie selle terawilja wäärtust markade peale ümber hindame, wõttes rukkipuuda hinnaks — 300 marka, nisupuuda — 380 marka, odrapuud — 280 marka, kaerapuud — 250 marka, kokku terawiljakaswatus 9.043.596.000 marka, — see on kaunis suur summa waadates meie riigi ja rahwamajanduse seisukohalt. Kui arwatakse, et wäljamaalt iga aasta wõiksime 9 miljoni marga wäärtuses wilja

sisse wedada, siis küsiks in ma teie käest, kust see raha tuleb, millega seda wilja sisse wedada.

Üldiselt waadates, kuiwõrd tähtsat osa üksikutes maakondades terawiljakaswatus etendab, selleks on järgmised andmed statistika keskbüroo poolt. Üksikute maakondade maapinda, põllutöökultuuri ja üldist rahwamajanduse arenemisekäiku tähele pannes selgub, et just nendes maakondades, kus kehwa maapinna ja muude olude tõttu mitte wõimalik ei ole karjakaswatuse peale üle minna, kõige rohkem terawilja kaswatatakse, kus terawilja müük ainukene sissetulek on. Kõige rohkem kaswatatakse terawilja Saaremaal. Selgub, et Saaremaal kaswatatakse üldisest külwipinnast 26,87% rukist, Läänemaal kaswatatakse 19,95% rukist ja Petseris — 21,54% kuna kõige vähem rukist kaswatatakse Tartumaal — 13,57% üldisest külwipinnast. Rukkikaswatus on üldisest külwipinnast 15,78%, millest selgub, et nendes maakondades, kus karjakaswatus rohkem edenenud, seal on terawiljakaswatus wäiksem, kus aga karjakaswatus vähem edenenud, seal on terawiljakaswatus suurem. Läänemaal, Saaremaal ja osalt ka Petseris, annab suuremad sissetulekud põllumeestele terawiljakaswatus, mis oleneb nende maa iseloomust, kui ka nende kohtade suurusest ja geograafilisest seisukohast. Nagu teada, on Saaremaal väga palju lapitalusid, samuti ka on Läänemaal palju kohti, mis mitmesse osasse on ära jagatud ja selle tõttu ei saa sarnaseid kohti ka põhjaliku harimise alla wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Mina kahjuks ei saa aru, kuidas see tolliseadusega ühenduses on; päewakorras on terawilja tolli küsimus.

K. Tonkman (põl.): Kuidas nii?

Juhataja **K. Wirma**: Aga lapi talud?

K. Tonkman (põl.): Üldse näeme, et meil terawiljakaswatus väga tähtsat osa etendab ja ei ole wõimalik nii ruttu karjakaswatuse peale üle minna.

Edasi selgub, et nendes maakondades, kus on karjakaswatuse peale üle mindud, et seal terawilja kaswatus märksa wähenenud selles mõttes, et loomatoitu rohkem kaswatatakse. Sellest näeme, et

kõige rohkem kaeru kasvatatakse Tartumaal ja Wõrumaal. Tartumaal kasvatatakse kaeru terwest külwipinnast 23,50% ja Wõrumaal — 23,44%. Sellest selgub, et nendes maakondades pannakse rohkem looma toiduwlja kaswatuse peale rõhku. Kõige vähem aga kasvatatakse loomatoitu Saaremaal, näiteks kasvatatakse seal kaeru 4,24% üldisest külwipinnast ja Läänemaal — 8,92%, ja Harjumaal 10,42%.

Nende maakondade iseloomu ja põllupinda tähele pannes, selgub, et neil on wõimatu karjakaswatuse peale üle minna ja sellepärast peawad nad kauemaks ajaks jääma terawilja kaswatuse peale.

Kui terawili kui niisugune tolliwabaks jäetakse ja lubatakse tolliwabalt sisse tuua, näiteks nisu, rukkid jne., siis paneb see põllumehed raskesse seisukorda ja nad ei suuda enam mitte oma põldu harida. Muu hulgas tähendas härra Piiskar, et mina olewat öelnud, et Läänemaal on maa söödis ja et maad ei harita. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Seda olen mina tõesti öelnud ja ütlen seda ka praegu, et Läänemaal, näiteks Kolowere ja paljudes teistes mõisates, mis asunikude kätte antud, on tõesti maid söödis. (W. L i n n a m ä g i, krst.: M i k s p ä r a s t?) Sellepärast, et asunikud ei ole seda suutnud harida ja suur osa tuleb sellest, et Läänemaa on üldse terawilja kaswatuse maa olnud ja terawili ei tasu ennast niiwõrd ära, et seda wõiks kaswatada. Sellest järgmine näide. (J. P i i s k a r, is.: S e l l e k s t u l e w a d s i i s k ö r g e d t o l l i d p a n n a.) Just sellepärast tollid panna, et maad sööti ei jääks ja et terawilja kaswatus ennast ära tasuks. Kui meie seda ei tee, siis jääwad meie maad kauemaks ajaks sööti, sest asunikud ei ole mingil tingimisel wõimalik, et ta praegusel korral seab omale eeskujuliku piimakarja pidamise sisse, waid tema peab esimeses järjekorras oma põllud täis külwama ja kui ta oma saagi kätte on saanud, siis peab tema selle saagi rahaks tegema. Selleks peab temal kaubaturg olema, kus tema oma wilja ära müüb. Meie ei wõi mitte kinniste silmadega selle peale waadata, kus üldine hädaoht ähwardab ja terawilja sisse weame, mis wilja nii odawaks ajab, et põllumehel terawiljakaswatus end ära ei tasu. (W a h e l h ü ü e.) Ei ole ikka niiviisi olnud. Terawilja kaswatus on esimene samm praegustel asu-

nikkudel, mis neid käesolewast majanduslikust kriisist üle aitab. Teiselt poolt on aga see rahwa- ja riigimajanduses väga tähtis, et meie põllud peawad haritud saama. Maad ei wõi mitte sööti jääda, nagu nemad seda mitmes kohas on. Terawiljakaswatus on Läänemaal ja osalt ka Saaremaal põllumeestele ainukeseks sissetulekuallikaks, kust nemad raha wõiwad saada. Tean üksikuid maa-nurki, kus Läänemaal ka terawili väga hea kaswab, isegi oder kaalub oma 120 Hollandi naela, ja see on ikkagi wõrdlemisi väga hea wili. On aga ka maa-nurki, mille geograafiline seisukord nii halb on, et neil põldu wast ainult 8—10 tiinu, karjamaad, mis weel sagedasti robarägastik on, 3 tiinu ja heinamaad weel vähem jne., nii et kogu nende maa-ala on laiali pillatud sarnaselt, et neil wõimatu on omal kohal karjakaswatamise peale üle minna. Kuigi tahetakse karjakaswatuse peale üle minna, siis wõtab see ikkagi väga palju aega, enne kui täieliku karjakaswatamise sisse seada wõib. See ei ole mitte nii kerge nagu siin öeldakse — minge ja hakake karja kaswatama. Karjakaswatamisega on mitmed eeltingimused ühenduses, näiteks piimatalituste sisseadmimine, see aga nõuab väga suuri wäljaminekuid, enne kui piimatalitused nii korda saawad, et karjast wõib raha saada. Sellest näeme, et maa söötijätmine on osalt just selle tagajärg, et meie terawiljakaswatus ennast ära ei tasu ja seda just sellepärast, et wäljamaalt meile odaw terawili sisse tuleb. Wäljamaa tollita terawili on palju odawam, sest wäljamaa olud on hoopis teised kui meil. (J. W a i n, sd.: Ä r g e k a s w a t a g e L ä ä n e m a a l n i s u !) Hea küll, aga millega teie siis wäljamaalt nisu sisse toote, kui teie kogu oma raha wilja sissetoomiseks ära kulutate ja teil ei ole, kust uut raha saada. (J. W a i n, sd.: S e d a k a s w a t a g e, m i s k a s w a b.) Nisu kaswab ka Läänemaal väga hästi... (J. P i i s k a r, is.: M i s T e i e s i i s n u t a t e, k u i t a w ä g a h ä s t i k a s w a b ?) ...aga tasuwus on väga küsitaw, küsitaw on, kuiwõrd kaswamine ennast ära tasub. (S e g a n e w a h e l h ü ü e M. M a r t n a, sd. poolt.) Härra Martna, kaswamine ja kaswatuse tasu on kaks isesja. See ei ole mitte nii, et kui üks asi on kaswatatud, et sellega siis öeldud oleks, et tema oma hinna poolest wõistelda suudaks teiste

maade wiljahindadega, kus wili palju parem kaswab. Sellega, kui öeldakse, et Läänemaal nisu hästi kaswab, ei ole weel öeldud, et tema wõib Ameerika wõi Wenemaa nisuga wõistelda. (Wahelhüüe J. Wain'i, sd. poolt.) Ei mitte seda, waid hakatakse kaswatama. (Wahelhüüe J. Wain'i, sd. poolt.) No hea küll, härra Wain, aga mis Teie ütlete selle kohta, kui meil tuleb 9 miljardi eest terawilja sisse wedada, kust meie selle raha siis wõtame. Meie ostame enese sellega wiimaks nii waeseks, et meie enam midagi osta ei saa. (J. Wain, sd.: Kasteate, kui palju bensiini on sisse toodud põllumeeste autode jaoks?) Bensiin on iseküsimus, meie ei räägi praegu mitte bensiinist. (O. Gustawson, is.: Kuidas see wili end tasub, mis härra Saar külwab?) Kuidas? (O. Gustawson, is.: Ma küsisin, kuidas see wili end ära tasub, mis härra Saar külwab?) Ma ei kuule. (O. Gustawson, is.: Kuidas see wili end ära tasub, mis härra Saar külwab?) Seda küsige härra Saar'e käest, mina ei ole kohustatud seda Teile siit wastama.

Härra Piiskar tähendas, et tema olawat rahaasjanduse komisjonis tollide alandamise poolt olnud, aga mina küsisin härra Piiskar'i käest, kuidas tema seda on teinud, ilma et ta oleks weskiomanikkude kasusid kaitsnud. Nisujahude toll määrati komisjonis kindlaks 0,21 ja Teie tegite ettepaneku, et nisuterade toll peaks olema 0,6. Millega Teie seletate seda? Kas ei ole see otsekohene weskiomanikkude kasude kaitsemine, sest nisujahu tollid on 0,21, aga nisutoll on niwõrd odaw, et terad 0,6-ga sisse tulewad. Kuidas Teie siis seletate, et Teie sellega mitte weskiomanikkude kasusid ei kaitse. See oli komisjonis lausa öeldud, et weskiomanikud saawad juba selle wahega üle 80 miljoni marga kasu. See on suur summa, sest meil on jahutööstusettewõtetes kõigest 200 töolist, ja 200 töölise pealt 80 miljonit kasu saada, on, kui see töolistearwu peale ära jagada, ometi liiga suur summa. See on liiga suur lõbu ja liig suur tööstuse toetamine, see peaks ometi päewaselge olema. Edasi ei saa sugugi sellega leppida, et suurweskite omanikkudele niwõrd suured eesõigustused antakse, et nad sisseweetawa nisu pealt palju kasu saawad. Kui prae-

gust suurweskite omanikkude tegewust waadata, siis selgub otsekohe, et see meie põllumeeste ja põllumajanduse huwile otsekohe wastu käib. Suurweskite omanikud ostawad suurel määral wilja sisse kohalikkude põllumeeste käest, kuid hoopis madalamate hindadega, kui praegune turuhind oleks. Nad müüwad jahu sedawõrd odawalt, et kui kohalik põllumees läheb oma jahu turule müütama, siis ei leia ta ostjaid, wõi ei saa jahu eest seda hinda, kui palju ta oleks õigustatud saama. Sagedasti peab taluperemees Tallinna turult oma jahukoormaga tagasi minema, sest ei ole mingit wõimalust jahu ära müüa. Siin tähendati, et wilja- ja jahuhinnad olewat liiga kõrged, aga praegu on Läänemaal rukki hind 380—400 marka, siin räägitaks aga, et olla 450, wõi ei tea kui kõrge. See ei ole igatahes mitte kõrge hind. Sellest selgub, et kui meie üldiselt oma põllumajanduse edenemist silmas tahame pidada ja mitte terawiljakaswatajaid niisugusesse raskesse seisukorda jätta ning meie põllukultuuri niwõrd alla suruda, et põllumehed terawilja kaswatada ei saa. Peaks igatahes tähele panema ja arwesse wõtma praegu, kus muude hulgas ka nisutolli küsimus päewakorral on, seda seisukorda, ja Riigikogu peaks siin selgel sõnal ära ütleva ja näitama, kuiwõrd tema praegu meie põllumajanduse huwisid kaitseda tahab. Meie ei tohi mitte lahtiste silmadega pealt waadata, kuidas iga aasta miljardid raha wäljamaale läheb, ja seda otsekohe leiawilja ostmiseks, kuma ometi meie riik põllumajanduse riik on. See on ebaloomulik ja sellest seisukorrast peame meie wälja saama, kui meie põllumajandusliku riigina püsima tahame jääda. Kui aga tahetakse nii huupi minna ja ühe lihtsa käeliigutusega öelda, et meie waatame, kust meie odawamalt saame, — ja tähele ei pane, kuiwõrd see meile lõppude-lõpuks kallim tuleb. Niisugune seisukord on täiesti wildak ja ei wõi teda kuidagi kaitsta. (J. Wain, sd.: Kas meil siis selleks tollisid tuleb tõsta...)

J. Piiskar (is.): Ma wõtsin sõna, et ainult paar märkust teha küsimuste kohta, mida siin praegu ja eriti eelmisel koosolekul käsitati. Eelmisel koosolekul wäitsin mina, et kui nisutoll minimaalseks määratakse, wõi hoopis ära kaotatakse, siis oleks meil nisuleib

peaegu niisama odaw-kallis, kui rukki-leib. Selle peale wastas põllumeeste rühma liige härra Martinson, nagu ei tähendaks minule 200-margaline wahe midagi, sest rukkihind olla 400 marga ümber ja nisujahu hind 600 ja üle 600 marga. Mina küsisin tarwitajate keskühisuse ühelt direktorilt järele — tahaksin loota, et see härra ka Teie, härra Martinson, siiski autoriteediks on — ja see seletas mulle järgmist — ma ei saanud seda aga sel puhul ette kanda, sest et koosolek enne lõppes — et rukkijahu hinnad wiimaste päewade kestes langenud olla. Mina aga tõin oma wäite nende andmete põhjal, mis meile komisjonis anti ja ei saanud siis weel seda rukkijahu hinna langemist arwesse wõtta, mis härra Nichtig'i ütelse järele wiimastel päewadel maad on wõtnud. Härra Nichtig teatas, et neile on rukkid pakutud Tallinna sadamas 390 marka puud arwates. Kui sinna juurde panna jahwatamiskulud, siis wõida nad rukkijahu müüa 425 marka puud. Edasi ütles tema, et nad on ostnud paremat sorti nisupüüljahu 600—660 marka puud. Need on härra Nichtig'i hinnad. Kui meie arwesse wõtame seda, et nisupüüli jahwatamise juures umbes üks kolmandik kaduma läheb — sellest kõneldi komisjonis wäga palju — siis ei tule jämeda nisujahu hind, mida wõiks wõrrelda rukkijahuga, mitte rohkem kui 450 marka, wõib olla ennem weel alla selle. Kui jäme nisujahu 450 marka ja rukkijahu 425 marka puud maksab, siis arwan, et mul siiski õigus oli öelda, et see wahe on wäike. Teie aga wõrdlete jämedat rukkijahu nisupüüliga. Kui Teie ka sellest aru ei saa, siis on isegi lillepoti põllumees Teie kohta palju öelda.

Niisamasugune on lugu teise küsimusega, millest siin lõoknumber tehakse ja mida wististi kunni jõuluni korrutatakse, nagu oleksin mina weskiomanikka kaitse-
 nud. Aga lugu on ometi nii, et härra Martinson ka ise ütles, et nende ettepaneku järgi olla wahe 130 marka, kuna aga minu poolt tehtud ettepaneku järele see wahe 89 marka oli. Ma küsiks, kumb on siis suurem, kas 130 wõi 89 marka. (Wahelhüüe M. Martinson'i, põl. poolt.) Just 89 marka 60 penni, härra Martinson, kui Teie wõtate frangikursi 80 Eesti marka, nii nagu see ka Teie wäljaarwamise aluseks on wõetud.

Edasi opereerib ka härra Tonkman samalaadiliste wäidetega. Tema kurdab, et Läänemaal jääb maa sööti sellepärast, et seal maa wäga halb on ja wiljakaswamine ei tasu end muidu ära, kui ainult kõrgete kaitsetollidega. Kuid Läänemaal kaswawat wäga hästi nisu. Härra Tonkman, miks Teie siis selle waese maa peal, mis muidu harimist ära ei tasu, nisu ei hakka kaswutama? Kui see aga kehwa maa on, mida ka mina usun, siis ärge kõnelge selle waese maa nisu alla panemisest. Weel parema ja kasulikuma kalku-
 latsiooni wõiksite teha, kui Läänemaa soosed kohad riisi alla panna, ja siis nii kõrged tollid määrata, et riisikaswamine end ära tasuks. Kuid lugu on ikkagi nii, nagu ma ka läinud korral ütlesin, et kus maapind kehwa, seal waja walida kaswatamiseks sarnased ained, mis seal tõesti kaswawad, kuid mitte nisu, mis paremat maad nõuab. Edasi rõhutab härra Tonkman, et põllumehe tuleb kaitsta ja tuleb sellepärast kõrge toll panna wilja peale. Ta lasi wälja paista, et ka rukki peale tuleb toll panna, sest muidu põllumehed satuksid wäga raske-
 sesse seisukorda. Ütleme, et härra Tonkman'il õigus on selles osas, aga kuidas mõtleb härra Tonkman hoolitseda nende kihtide eest, kes seda kallist wilja tarwita-
 tama peawad. Näiteks, kui siin esine-
 takse palkade korralduse küsimusega, kui tullakse haiguste wastu kinnitamisega, siis on põllumehed risti wastu sellele. Saame näha, missuguse näo nad teewad, kui täna hoolekande küsimus arutusele tuleb, kas siis ka kõneldakse sellest, et inimesed wiletsas seisukorras. Ei, siis teie seda ei tunnista, sest põllumeeste silm ei ulata nägema kaugemale oma wiljakotist ja rahakotist. Mis teistest kih-
 tidest saab ja eriti nendest, kes haigus-
 kinnituse näol abi saawad, kuidas need ära elama peawad ja kas nende eest tuleb hoolitseda wõi mitte, see ei huwita härrasid põllumehe, nad ütlewad: oleme waesed, pole raha ja sellepärast pole midagi parata, kannatage aga tühja kõhtu. Aga kui tullakse nõudmisega, et kõikide eest hoolitsetagu ühewõrra, ja et kirik keset küla tehtaks, siis satuwad härrad põllumehed ärewusse. Nad tahawad silmas pidada ainult seda, mis neile enestele tarwilik. Kui aga tahetakse küsimus sarnasele pinnale seada, siis ärge põllumehed imestagu, et eriti pahemalt poolt sarnast seisukohta ei pooldata.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Piiskar kriiputas alla, et ma olla öelnud ühelt poolt, et Läänemaa on kehwa ja et seal terawilja kaswatatakse ja teiselt poolt, et Läänemaal nisu wäga hea kaswada. Seda on ühele sotsile raske selgeks teha ja weel raskem seda isesotsile, kuidaswiisi põldu üldse haritakse wõi mitmesse kategooriasse teda jaotatakse. Põllupind ei ole mitte niisugune, kui teie sotsialistlik tarkus, et teda wõib üle kõige ühepikuseks teha. Maadega on teisiti ja neil on hoopis teistsugused omadused. On maid kõrwu ühe koha peal, kus üks on hea põhjaga maa ja kaswatab head wilja, kuna teine sealsamas kõrwal ei ole mitte midagi wäärt. Näiteks Wigala jõe ümbruses on kohti, kus nisu kõige paremini kaswab, tuleme aga Lääne-Nigulasse ja selle ümbruskonda, seal ei kaswa üldse nisu ja kuidas wõib siis ühe mõõdupuuga mõõta. Ja kui Teie ütlete, et härra Tonkman kõneles siit kõnetoolilt, et Lääne-Nigulas peab wäga hea nisu kaswama wõi jälle ümberpöördukt, siis ei ole see mitte õige ja mina ei ole üldse midagi sarnast wäljendanud ja härra Piiskar'ile seda selgeks teha, kes niisuguste juttudega maha saab ja kellel üldse põllupidamisest ebaarusaamine on, on wäga raske. Üldiselt tähendati seda, et terawiljakaswatamine olla niiwõrd tähtis rahwamajanduse seisukohalt, et põllumehed ei tohi oma rukkikottide juurest lahkuda ja peawad odawat wilja kaswatama. Aga olge lahked, mis saab siis, kui põllumehed ei tule oma wiljakaswatusega wälja ja peaksid siis 9 miljardi eest wilja sisse tooma, mis Teie, härra Piiskar, siis ütlete, kui see aeg käes oleks. Muuseum on lugu nii, et terawiljakaswatamine üksikutes kohtades tõesti tagurpidi läheb, asunikud on kõige rohkem hädas, sest esimene raha, mis tema saab, see on mõisa põllult terawili, ja kui see terawilja kaswatamise wõimalus temalt ära wõetakse, siis ei saa tema kuidagi jalgu alla ja teie oma riikliku abirahaga ei saa asunikku niipalju toetada, et ta omale jalad alla saaks. Teie ei saa kuidagi praegu asunikule karjakaswatust ühe sõnaga peale sundida. Hiljuti teie lugupeetud seltsimehe härra Martna'ga Läänemaal läbi sõites, nägime, kus toredad maad Wanamõisa põllul praegu söödis on ja sellepärast, et seal ei suudetud kewadel seemet osta ega täis küllida, ja selles

mõttes ette ära teades, et nemad sügisel ei suuda... (M. Martna, sd.: See Wanamõisa sööt annab Teile mitmeks aastaks kõneainet.) Annab niikaua, kui ta üles haritud on, härra Martna. Kewadel, kus seemnewilja küsimus päewakorral oli, tuli mul muuseumas läbi rääkida härra põllutööministriga, kus ma ütlesin, et põllumehed wõiwad seemnewilja laenusid tagasi maksta kahel tingimusel: 1) kui pikendatakse seemnewilja laen kahe wõi kolme aasta peale, wõi 2) kui pannakse kaitsetoll wiljade peale, et põllumehed saaksid raha, et sellega laenu tagasi maksta wõiks. Kui aga wiljal kaitsetolli ei ole, siis on wiljahind niiwõrd odaw, et põllumehed seemnewilja tagasi maksta ei suuda, — see on praegu käpuga katsutaw. Kewadel maksid põllumehed odraseemne eest 450 marka puudast, kus wili neile kodus kõige kuludega, raha protsentidega, wekslite kuludega jne. 500 marka maksma tuli. Nüüd aga wilja müües ei saa meie mitte üle 250 marga odrapuudast, waid alla selle hinna. See tähendab, kui põllumees peab wiljaseemet tagasi maksma, siis peab tema 2 puuda wilja 1 puuda seemne eest ära müüma, sest siis saab alles selle hinna kätte, mis ta kewadel seemnewilja eest maksis. Edasi, — kui põllumees tahab tulewal aastal põllud täis küllida ja riiklikku laenu jälle ei taha teha, peab temal aita seeme alles jääma, see tähendab, põllumees peab juba ühe aasta jooksul seda seemnewilja laenu ära tasuma ja peale selle weel eestulewa aasta seemne alles jätma, tähendab 50% oma wiljast. Austatud Riigikogu liikmed, kujutage seda seisukorda ette, kas siis see on rahwa ja riigi seisukohalt õige wõi mitte? Ta ei ole mitte õige, sellepärast, et kui meie põllumajanduslik riik oleme ja oma riiki ja rahwast toitma peame, siis ei tohi põllumehi niisugusesse raskesse seisukorda panna, kus nemad 50% oma üldisest lõikusest ainult seemne peale peawad ära kulutama. (Rahaminister O. Strandman: Härra Tonkman, mis see odratoll Teile aitab, kas see odrahindasid tõstab?) Niisama on rukki ja nisuga. (Rahaminister O. Strandman: Rukkihind ei ole 100 aastat niisugune olnud, nagu tänawu.) See on sellepärast, et tänawu aasta meil rukkiikaldus oli. (Rahaminister O. Strandman: Hea küll,

Riigikogu annab Teile odra-
tolli, aga odrahind ei tõuse
mitte pennigi, selle peale
wõite kindel olla.) Mina seletan
siin praegu ainult neid tagajärgi, ja selle
üle meie wõime waielda. (Rahami-
nister O. Strandman: Teil on
otre weel wäljagi wedada!)
Kui meil wilja wälja wedada on, miks
siis kaitsetolli ei lubata? (Rahami-
nister O. Strandman: Tehke
niisugune ettepanek!) Praegu
ongi ettepanek nisutollide kohta. (Ra-
haminister O. Strandman: Ni-
sul on juba kaitsetoll!) Aga kõr-
genduse kaitsetolli poolt mina räägin.
(Rahaminister O. Strandman:
Kes on siis ettepaneku teinud
kaitsetolle ära wõtta?) Härra
minister tuli ehk hiljem, ja ei kuulnud
minu kõne algust. Mina wastan praegu
otsekohe härra Piiskar'ile. Meie põllu-
majandus läheb niiwõrd halba seisukorda
ja sellest seisukohast wälja minnes ei saa
seda mitte lubada. Kui üldse terawilja-
kaswatamise tasuwusest jutt saab olla,
siis wiib see liiga kaugele, ja seda siin
härra Piiskar'ile selgeks tegema hakata
oleks raske. Seda wõib wast teises ko-
has teha. Aga härra Piiskar'il ei ole mitte
õigus, kui ta ütleb, et põllumehed waata-
wad ainult rahakoti peale ja millegi muu
peale, waatawad ainult, kuidas aga saaks
rohkem raha kotti ajada. Aga seda ei
küsi härra Piiskar ühtegi, kuipalju põllu-
mehele enesele wiljapuud maksab, mis
tema linna turule wiib, ja seal oma
hinda kätte ei saa.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna
on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Aus-
tatud Riigikogu liikmed! Läbirääkimised
on keerlenud ainult kahe paragrahwi
juures. Et mõnelt poolt, ja eriti põllupi-
dajate ridadest kõrgeid wiljatollisid nõu-
takse, see on arusaadaw, kuid ka sellel
on oma teatud piirid, ja on olukorrad, kus
sarnaste nõudmistega esinemine põhjen-
datud ei ole. Ka meie riigis on praegu
sarnane olukord. Esiteks on meil wilja-
hinnad praegu niihästi nisu, kui ka rukki
pealt niiwõrd kõrged, et ei ole põllume-
hed seda paar kuud tagasi, kewadest
rääkimata, mõelnudki, et kunagi wõiks
wiljast nii kõrget hinda saada. Teiseks
on wastuwaidlemata tõsiasi, et meie riik
oma wiljaga läbi ei tule, paratamata tu-

leb wäljast seda sisse tuua. Ja kolman-
daks, eriti nisu kohta, — nisu all on olnud
meil kõigerohkem 1,32% külwipinnast.
Waadake, kui niisugused tingimised on
meile antud, siis on wist küll asjata nõuda
kõrgemat nisutolli, kui ligi 4 marka naela
pealt, nagu seda komisjoni ettepanek
sisaldab.

Härra Tonkman seab küsimuse üles,
kust tuleb see raha, millega wilja sisse
tuuakse. Sellega nähtawasti tahetakse
tõendada, et see raha tuleb just meie
põllumeeste käest. Kuid siin wõime üldi-
selt öelda, et see raha tuleb meie elan-
ikkude tööst. Et aga elanikud tööd
wõiksid teha, selleks on tarwis neid wää-
riiliselt toita. Ja Eesti riik ei seisa kau-
geltki mitte ülewal, nii nagu wiimasel
ajal püütakse tõendada, ainult põlluma-
janduse peal. (Hüüded põllu-
meeste hulgast: Toho, oho!)
Ma toon teile arwud ette, millest näha
on, kust see raha tuleb, millega meie
wõime wäljast wilja sisse tuua, ja mis
näitawad, et siin ka muud tööd tehakse,
kui ainult põldu haritakse. 1923 aastal on
wälja weetud terawilja, kartulid jne.
59.492.590 marga wäärtuses, karjasaadusi
— 663.952.150 marga wäärtuses,
elusloomi — 134.380.440 marga wäär-
tuses, loomatoitu — 6.835.430 marga wäär-
tuses, kokku 865.171.610 marga wäär-
tuses. Üldine wäljawedu meie riigist oli
aga 5.711.956.170 marka. Tähendab, muu-
seas weetakse wälja tooreid ja poolwal-
missaadusi, mida ka meil walmistatakse
ja mida mitte põlluharimise teel ei saada.
Seda on weetud wälja nelja miljardi ka-
heksasaja neljakümne kuue miljoni 784
tuhande 560 marga wäärtuses. Puht-
põllu- ja karjasaadusi on wälja weetud
protsentides 15,1%, muud 84,9%. (J.
Laidoner, põl. Kuhu Teile lina ja
piirituse jätate? — K. Tonk-
man, põl.: Kas mets taewas kas-
wab?) Ega metsa meie põllumehed ei
kaswata. Kui meie nüüd arwusid waat-
tame, siis näeme, et siin Eesti riigis te-
hakse ka midagi muud, kui ainult põldu
haritakse ja see on ka loomulik, sest et
meie põllupidamine on ka pöpsipõllupi-
damine ja sellepärast ei wõigi ta nüüd rah-
wale tarwilikku ülespidamist ja isegi
omale tarwiduse määral toitu anda. Ol-
dagu siis ka natuke tagasihoidlikum
nende ütelistega, et Eesti on puhtpõllu-
majanduslik riik. Ka neile, kes muud tee-
wad, on tarwis eluülespidamiseks toidu-

aineid ja kuna meie põllumajandus tarwilikul määral meie elanikkudele wilja ei anna, siis tuleb loomulikult wõõrsilt sisse tuua.

Teiste tollide wastu ei ole waieldud, mispärast mul selle kohta ei tarwitse sõna wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl.): (M. Martna, sd.: Jälle juba! — J. Piiskar, is.: Ei saa hingerahu!) Faktilise märkuseks sõna wõttes pean ma tähendama, et härra aruandja wäide põllumajanduse üldise produktsiooni kohta ei ole mitte õige.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Tonkman, palun faktiliseks märkuseks rääkida, aga mitte aruandjaga waidlusesse astuda.

K. Tonkman (põl.): Üldine põllumajanduse produktsioon on 16 miljardit marka ja tööstuse — 4 miljardit, see tähendab, et tööstuse produktsioon on $\frac{1}{4}$ üldisest põllumajanduse produktsioonist. Sellest selgub, et meil on täiesti põllumajanduse riik, aga mitte tööstuse, nagu sellepeale härra aruandja püüdis juhtida.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Tõin oma arwud selleks ette, et näidata, kust see waluta tuleb, millega wilja sisse tuuakse, wastates otsekohe härra Tonkman'i küsimisele.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Linnamägi'l.

W. Linnamägi (krst.): Ma ei tea, kas ma õieti kuulsin, kuid mulle näis, et härra aruandja ütles, nagu oleks wälja weetud möödunud aastal 5 miljardi eest suurtööstuse saadusi. (Aruandja **L. Johanson**: Nelja miljardi eest.) Mina kuulsin, et wiie. Mind pani see imestama, sest üldse on wälja weetud 1923 a. kõiki kaupasid 5 miljardi 711 miljoni eest, selle hulgas kõiksugu põllusaadusi, kaasa arwatud mets — 3.286.900.600 marga eest. Suurtööstuse toodangust on aga ainult 1.176.094.970 marga eest minewal aastal wälja weetud, see on siis palju vähem summa, kui aruandja ütles olema.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Ma lugesin ette, mis ma siin arwesse olin wõtnud ja selle hulgas metsa mitte ei olnud. Mets on riigi warandus.

Juhataja **K. Wirma**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

3. Seaduseelnõu Rahaasjanduse
jahu sisseweto komisjoni aru-
lli muutmise andja **L. Johan-**
kohta — aruta- **son**: Kuna see küsi-
miselt ärawõt- mus otsustatakse tolli-
mine. põhitariifide osalise
muutmise seadusega,
siis teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku käesolew seaduseelnõu arutamiseltselt ära wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

4. Wõimumärkide Üldkommissio-
ja Wabaduse Risti ni aruandja **K.**
kaitseseadus — **Kornel**: Käesolewa
— I lugemisel. seadusega muudetakse makswa nuhtlusseaduse paar paragrahwi, mis käsitawad wõimumärkide kaitset. Wastawad paragrahwid on olemas mitnes Lääne-Euroopa kriminaal koodeksis, muuseas Wene uues nuhtlusseaduses, nimelt § 155. Meie kriminaalseadustiku eelnõus käsitab seda küsimust § 136. Käesolew eelnõu toob ilma muudatusteta kriminaalseadustiku eelnõu § 136. Tähendatud seaduse iseäralduseks on aumärkide kaitse karistusnormide abil. Wälismaade koodeksites sarnast paragrahwi ei leidu, meil aga leiti tarwilikuks teda sisse wõtta. Sellega luuakse uus süütegu — wabadusristi aumärgi wastu lugupidamatuse üles näitamine. Wastawat tegu wõiks wiia wõimude wastuhakkamise wõi kõlblise korra wastu eksimiste üldliikide alla. Kuna meie riikluse erakorralistes oludes wabadusristiga mittewastawalt ümber käia wõiksid peaasjalikult need, kes selle läbi meie riigiwõimu wastu tahawad lugupidamatust üles näi-

data, siis on wastaw süütegu konstrueeritud wõimudele wastuhakkamise üldliigis.

Walitsuse ettepanekus on üldkommissjon mõned muudatused teinud, ja nimelt: Walitsuse ettepanekus oli materjaalne osa I ja IV jaos, komisjon aga koondas selle esimesse jakku. Teises jaos, mis käsitleb kohtule allumise küsimust, jättis üldkommissjon wälja sõjakohtud, kellel eri-kohtupidamise kord on ja keda sellepärast waja ei olnud sinna üles wõtta. Peale selle jättis üldkommissjon wälja wiendast jaost märkuse, et käesolewa seaduse käsitamise juures tuleb käia uue nuhtlusseaduse üldosa eeskirjade järele. Leiti, et see iseenesest mõistetaw on, et uue nuhtlusseaduse paragrahwide maksmapaneku korral neid paragrahwe tuleb käsitada nimetatud seaduse üldosa eeskirjade järele.

Käesolewa seaduse maksmapanekuga kaotawad maksuise nuhtlusseaduse §§ 276 ja 277 ja muudetakse rahukohtu nuhtlusseaduse § 33. Senniajani käsitas wiimane paragrahw wõimumärkide kui ka mälestusmärkide kaitset, selle seaduse maksmapanekuga jääks ta ainult mälestusmärkide kaitseks. Üldkommissjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

5. Riigiteenistusseadus — aruandja **J. Holberg:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riik kui juriidiline isik tarwitab oma wõimu teostamise juures füüsilisi isikuid, need on nõndanimetatud riigiteenijad. Riigiteenistuse wahekorda reguleeritakse awalikõiguslikul alusel seadusega. Käesolew riigiteenistusseadus ei taha mitte sisuliselt ära tähendada riigiteenija mõistet, waid asub selle äramääramisel puhtwormilikule seisukohale. Käesolewa seaduse järele jaguneksid riigiteenijad kahte kategooriasse: 1) riigiametnikud ja 2) wabateenijad. Need riigiteenijad wõi kodanikud, kes riigiga teenistuswahekorda astuwad wõi tegutsewad walitsuse asutustes wõi jälle awalikõigusliku iseloomuga riigietewõtetes, nagu näiteks riigiraudteel, wõi riigiwaranduste walitsemise alal,

näiteks riigimetsade walitsemise juures, nende riigiteenijate kui ka wabaametnikkude kohta, nagu ma juba tähendasin, wõtab käesolew seadus puhtwormilise seisukoha. Riigiteenija teenistuskoha iseloomu arwesse wõttes näeb käesolew seadus ette, et meil peaks olema riigiteenistuskohad kahesuguse iseloomuga: 1) ametikohad ja 2) wabateenistuskohad. Missugune oleks ametikoht ja missugune wabakoht, see peaks ära määratama kas ministeeriumide korraldamisseaduses wõi jälle eriiseloosuga koosseisude seaduses. Riigieelarwe koosseisud ei tohiks olla mitte alaliseks aluseks, waid neid wõib tarwitada ainult käesolewal juhtumisel senni, kui pole wastu wõetud ministeeriumide korraldamisseadus. Senni wõib ajutiselt tarwitada riigieelarwe koosseise, kuid sellejuures peaks juba wastawad märkused sees olema eelarwes, missugune teenistukoht on ametikoht ja missugune wabakoht. § 1 alusel loetakse ametnikkudeks neid, kes teeniwad riigiametis ametikohtadel ja wabateenistukohtadel, mis koosseisudes ette nähtud. Riigiteenijate kahte kategooriasse liigitamine on tarwilik asjaoludel, et riik tarwitab oma wõimu teostamisel teenijaid, kelle peale pandud ülesanded on wäga mitmesuguse tähtsusega ja wäga mitmesuguse kestwusega. Ühede peale on pandud riigitahte awaldamine palju suurema ja raskema wastutusega, kui teiste peale. Ühed on lihtsalt tehnilised abijõud, kes peawad ette walmistama toimetusi ametnikkudele ja kes wabad on igasugusest wastutusest, wõi kannawad wastutust hoopis wähemal määral. Wastawalt iga riigiteenija peale pandud kohustusega on riik oma teenijaid warustanud ka õigustega. Nimelt on antud ametnikkudele, kes palju tähtsamat osa mängiwad ja kes suuremat wastutust kannawad, ka sellekohased õigused. Üheks sarnaseks nii õelda eesõiguseks on ka see, et ametniku wahekord riigiga on palju püsiwam ja kestwam, kui wabateenijal. Ametnik wõetakse seaduse alusel ametisse ja teda teenistusest wabastada wõi temaga teenistuswahekorda lõpetada on palju keerulisem kui wabateenijaga. Niisuguse suurema kindlustuse wõi enamsoodustuse pakkumine on tingitud sellest, et ülemuse surwest rippumatu ametnik, kes wastutusrikkal kohal, tarwitab palju suuremat ettewalmistust wõi praktikat, mis on wäga kulukas ja nõuab sellelt ametni-

kult wäga suuri ettevalmistuskulusid. Kui nüüd niisugust ametnikku, kes teatud alal spetsialiseerunud, teenistuskohalt kergesti wabastada wõidakse, siis on arusaadaw, et kodanikud ei hakka end selleks ette walmistama ja wõib tekkida asjaolu, et riik ei saa enam hästi ettevalmistatuid ja kohusetruid ametnikka. Wabateenijad aga, kes on abijõud, need ei pruugi mitte igakord nii suuri ettevalmistusi teha, neil ei ole nii suurt wastutust, tihtilugu ka enda teenistuskoha pärast. Sellepärast ei seo end riik nendega mitte nii püsiwalt, kui ametnikkudega ja wabateenijaid wõib riik määrata ametisse wastawa seadusega kas teatud tähtaja wõi määramata aja peale. Nende wahakord on § 2 ära tähendatud. Käesolewa seaduse § 2. reguleeriwad hariliku tsiiwiliseaduse eeskirjad. Siis on weel ette nähtud üks isesugune liik ametnikka, need on need, kes saawad määratud ajutiselt asetäitjatena teatud ametkohale. Ajutiselt määratud, ehk ta küll teenib ametniku iseloomuga kohal, jääb ta siiski wabateenijaks ja alles siis, kui ta 6 kuud on ametikohuste täitmisel ära teeninud, peab järgnema kas kirjalik määramine ametnikuks wõi jälle tema on omalt kohalt kohustatud lahkuma. Üle 6 kuu ei wõi keegi ametis kohustetäitja olla, waid wabateenija wõetakse kas määramata aja peale wõi tähtaja peale. Igatahes peab tähendama, et ametniku määramise otsuses peab tähendatud olema, kas wabateenija on nimetatud tähtajaks wõi määramata aja peale.

Teine peatükk käsitab riigiteenistusse astumist ja selle tingimisi. Sel peatükil on üldine tähtsus ja sel alusel wõib ametnikka ametisse wõtta igasse ametkonda. Aga kui mõnda ametkonda ametniku wastuwõtmiseks erilisi tingimisi nõutakse, siis on eriti rõhutatud, et need tingimised määrawad ära eriteenistus-seadused. Need tingimised, mis siin ette nähtud, on kõigeminimaalsamad, ja et seda seadust siiski painduwamaks teha, on Wabariigi Walitsusele õigus antud teatud põhjustel ja teatud juhtumistel erandid teha. Sellest ei tule järeldada, et sarnased erandid ilma põhjusteta tehakse, selleks peawad kõige erakorralisemad juhtumised põhjuseks olema, millest muidu raske üle saada.

Isik, kes ametisse wõetakse, peab aus olema, ei wõi karistatud olla ja peab wastama teatud tingimistele moraalsest

küljest waadates. Ta ei tohi karistatud olla süütegude eest, mis õiguse ära wõtawad riigiteenistusse astumiseks ja isik ei tohi ka eeluurimise all olla, mille tagajärjeks karistus kas wangimaja wõi mõni muu raskem karistus. Ühe liigi kuritegude kohta on erand tehtud, see on kuri-teo kohta, mis tekib ajakirjanduse alal, kui karistatud on türmigiga, näiteks ajalehe wastutawad toimetajad.

Isikud, kes tahawad ametisse astuda, peawad kirjalikult soowiawalduse sisse andma, et ametkonna juhatusel wõi ametisse määrawal ülemusel oleks teataw alus, mille põhjal ametnik teenistusse määratakse. Käesolew seadus näeb ette pühaliku töotuse andmise teenistusse astumisel. Sarnane toimetus on sisse wõetud sel põhjusel, et ametkonna juhataja teatud pidulikkusega ametnikud kokku kutsub ja uuele ametnikule meelde tuletab neid kohuseid, mis teenistusse astudes ametniku peale langewad. (J. Piiskar, is.: Kas wärsi ka lauldakse. O. Gustawson, is.: Kas niisutamise-ga wõi ilma?) Peale ametniku ametissemääramise on ette nähtud kahte liiki liikumine. Esimene liikumine on ideeline, tähendab ülendamine ühest ametiastmest teise. Käesolewas seaduses on wastaw paragrahw sisse wõetud, et ametnikku wõidakse ülendada laitmata teenistuse eest, wastawate aastate ära-teenimisel. Kuid peab tähendama, et sellest paragrahwist, mis kannab deklaratiiwset iseloomu, ei wõi ametnik järeldusi teha, et temal õigus on ülendamist nõuda, waid see on ainult meeldetuletuseks ametkonna juhatajatele, et kui tema ametkonnas tõesti mõni ametnik laitmatult on teeninud, ja et wõimalus on teda kõrgemale kohale määrata, siis juhataja selle ametniku kõrgemale kohale nime-tab, aga mitte väljaspoolt ei otsi.

Teine liikumine on ette nähtud ruumi-des, tähendab kui on tarwilik ametniku paigutamine teenistuse hurwides ühest kohast teise, ühest linnast teise. Siin peab tähendama, et kui riigi hurwid nõuawad, et üks ametnik peab ühest linnast teise paigutatama, siis peab ametnik wastawale nõudele alluma, olgugi, et see temale ei meeldi. Kuid siin on ka teatud garantii antud ja kui ülewiiimine sünnib wastu ülewiiidawa tahtmist, siis otsustab ülewiiimise kõrgem ülemus, ja Wabariigi Walitsuse poolt ametissemääratud amet-

niku ülewiimise lõpulikult otsustab Wabariigi Walitsus.

Peale selle seatakse sisse veel isesugune seisukord teenistusesolewate ametnikkude ja riigi wahel, see tähendab, sel juhtumisel, kui ametkoht, kus mõni ametnik teeninud, koosseisudest ära kaotatakse ja et ametnik korruga teenistusest lahti saab, annab riik temale omalt poolt 6 kuu palga edasi. Teenistuse wahekorid riigiga kestab edasi, kuid ainult selle wahega, et ametnik on wabastatud oma kohustetäitmisest.

Reserwi ülewiidud ametnikud saawad endisest teenistuskohast kolme kuu jooksul edasi täie kuupalga ja järgmise 3 kuu jooksul maksab riik talle ainult poole kuu palga. Ametnikkude reserwist on kohustatud kõik ametkohad wabadele kohtadele tööjõude wõtma ja kui sealt millegi poolest tööjõude ei saada, siis alles tekib õigus ametikohal wäljastpoolt ametnikka ametisse wõtta. Samuti wiiakse tsiwiilametnikkude reserwi ka kaitsewäest wabanenud sõjawäelased. Et riigiteenija wõiks tema peale pandud kohustusi täita, selleks peab riik temale kindlustama teenistustasu, et talle wõimaldada eluülespidamist. Teenistustasu wõib seista perioodiliselt maksetawast rahalisest tasust ja peale selle ka natuuras teatud warustuse näol, nagu riided, kus eriline teenistuskord seda nõuab wõi natuuras korter.

Peale selle käesolew seadus rõhutab § 23-das, et riigiteenijatele, niihästi ametnikkudele kui wabapalgalistele, kindlustatakse arstiabi ja peale selle pension eriseaduste alusel. Kui riigiteenija ametisse astub, siis tekib tal teatud kohustus riigi wastu. Kõigeesimene ja peakohustus on, et tema on kohustatud riigi huwisid kaitsma ja täitma kõiki teenistusse puutuwaid seadusi ja määrusi ja ülemuse käsku täitma. Kuid oma ülemuse käsu täitmise juures on riigiametnik kohustatud järele katsuma, kas see käsk, mis talle antud, kuulub otsekohe tema ülemuse kompetentsi ja kas see ei sisalda seaduste wõi määruste rikkumist ning kas ta on antud seaduslikus wormis. (Wahel hüüe O. Gustawson'i, is. poolt.) Kahjuks on meil peale uksehoidjate riigiteenijaid ja on ette nähtud teatud kategooria riigiteenijaid, kellele käsud peawad saama antud kirjalikult. (J. Piiskar, is.: Tähendab, kui on tarwis luuda tuua, siis anna

kirjalik käsk. O. Gustawson, is.: Waene preili Lindeman! Naer.)

Ametnikud wõiwad teenistusest ära jääda ja puududa ainult teatud põhjustel ja käesolew seadus näeb ette, missugustel põhjustel nad wõiwad puududa. Peale selle on iga riigiteenija kohustatud kõiki saladusi hoidma ja mitte ainult sennikaua, kui ta teenistuses on, waid ka pärast teenistusest lahkumist. Riigiametnikku wõi teenijat wõib karistada, kui ta alles riigiga teenistuswahekorras on, distsipliinaar korras, aga kui tema teenistusest lahkunud on, siis karistatakse teda muidugi üldises kriminaal korras.

Ametnik ei tohi neid asju otsustada, mis puutuwad ühisustesse wõi seltsidesse, kus tema kas juhatuse wõi nõukogu liige on, waid neid asju otsustab järgmine ülemus. Ametnik ei wõi ärilisi lepinguid sõlmida sugulastega mitte isiklikult ega ka aseisikute läbi. Seega on tahetud kaitsta riigi huwisid ja et mitte ei läheks segamini riigi ja erahuwid.

Mis edasi puutub küsimusse, kas ametnik wõib mitme koha peal teenida, siis on käesolew seaduseelnõu sel seisukohal, et ainult erakorralistel juhtumistel on wõimalik ametnikku nimetada ka teise koha peale ametkohuste täitmisele. Kuid seda wõib teha ainult ajutiselt ja erakorralistel juhtumistel, kuid sellest ei wõi mingisugust süsteemi teha ja ei tohi ametnikku nimetada mitmele kohale teenistusse, kui on wastawaid jõude leida. Sel juhtumisel, kui kellelegi on peale pandud rohkem kui ühe ametkohuste täitmine, on õigus Wabariigi Walitsusel palgalisa määrata, kuid see ei wõi suurem olla, kui pool teise koha kuupalgast. Ametnik wõib erateenistuses olla ainult oma ülemuse teadmiseega. Mis puutub teenistuswahekorra lõppemisse riigiga, siis peab tähendama, et riik wõib igal ajal teenistuswahekorra lõpetada wabateenijaga aja etteütlemisega, kuid ametnikku, nagu ma juba ütlesin, on raskem ametist wabastada ja teda wõib ainult sel korral ametist wabastada, kui tema tegewus tõesti riigile kahjulik on. Kõigi ametnikkude wabastamine selle peale waatamata, kes neid ametisse määrab, kuulub Wabariigi Walitsuse kompetentsi. See on sel põhjusel Wabariigi Walitsuse hoolde antud, et selle läbi suuremat erapooletust kätte saada. Et wõimalik oleks igakord selget ülewaadet ja pilti saada

ametniku teenistuskäigu kohta, tema terwisliku seisukorra üle, selleks on ette nähtud ametniku kohta peetaw teenistusleht, kus teatud asjaolud ära märgitud. Kui ametnik uuele kohale läheb, kui ta ametist lahkub wõi üle wiiakse, siis on tal õigus üht eksemplaari teenistuslehest saada. Niisamuti, mis ametissemääramise korrasse puutub, siis on selle küsimuse käesolew seadus lahendamata jätnud põhjustel, et meil ei ole ministeeriumide korraldamisseadus weel wälja töötatud ning wastawalt olukorrale oleks kohasem, et teenistusse määramise kord ette nähakse ministeeriumi korraldamisseaduses. Senni kaua, kui meil see seadus puudub, on meil wõimalik neist raskustest, mis tekiwad selle küsimuse lahendamata jätmise tagajärjel, üle saada sel teel, et neid loetakse Wabariigi Walitsuse kompetentsi kuuluwateks. Meil oli komisjonis arutamisel küsimus, kas ei tuleks selle küsimuse lahendamiseks käsitada endise riigiteenistusseaduse paragrahwe, kuid komisjon jõudis otsusele, et see mitte otstarbekohane ei ole, et see meile weel midagi kätte ei anna, kui küsimust püütakse kaudsete tõlgitsemiste teel lahendada. Neil põhjustel ja neil tingimistel jäeti küsimus lahtiseks ja kõikolid ühel arwamisel, niihästi walitsus-ehitajad, kui ka komisjoni liikmed, et see küsimus tuleb lahendada just ministeeriumide korraldamisseadusega. Peale selle räägiti komisjonis, et wiimase seaduse esitamine Riigikogule mitte kaugel ei seisa, ning seal wõiks küsimust palju otstarbekohasemalt lahendada. Muuseas peab tähendama, et ka mujal teiste riikide riigiteenistusseadustes ametissemääramise küsimus lahendatakse eriseadustega, olgu see siis Preisi riigis, Saksa riigis wõi mõnes Saksa osariigikeses.

See oleks lühikene kokkuwõte käesolewa seaduse üle, teen üldkommissjoni nimel ettepaneku riigiteenistusseadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

O. Gustawson (is.): Eelkõige on käesolewa seaduseelnõu wooruseks see, et paneb mõtlema natukene laiemalt, kui käesolewa seaduse raamid seda otsekohe lubaksid. Mulle isiklikult on tulnud järgmine kõrwal mõte: Kahjuks on suurem osa meie rahwasaadikuid endale külge harjutanud halwa kombe — loobuda seaduseelnõude juurdelisatud seletuskirjade lugemisest. (W. L i n n a m ä g i,

krst.: Mina olen kõige wähem seda pattu teinud!) Ma mõndan — mõnikord on see küll tükk tühja tööd, aga teinekord oleks see waewanägemine sama wajalik, nagu seegi, et iga rahwasaadik enne kolmekordset lugemist Riigikogu pleenumis teeks igale seaduseelnõule ühe koduse lugemise... (W. L i n n a m ä g i, krst.: Ühekordse!) Just ühekordse! (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: Kas enese järele räägite?) Ei, enam põllumeeste järele. (J. L a i d o n e r, põl.: Kas Teie teate, kes põllumeestest loeb, kes mitte?) See oleks tarwilik selleks, et Riigikogus siis mitte puhtmehaaniliselt tõsta käsi — kas poolt wõi wastu, isegi teadmata, mille poolt wõi wastu hääletatakse. Seda kodust sissetöötamist kergendaks suurel määral mõnigi seaduseelnõule juurdelisatud seletuskiri, terawalt fookusesse seades käsitatawaid momente.

Erilist tähelepanu wäärib käesolewa seaduse seletuskiri. See on puhas kullaauk kõigile soowijaile, kes oskawad lugu pidada sellest jumalikust jurisprudentsist, milles ebaloomulik nali paarib loomuliku naiiwiteediga. See on seletuskiri, mis — ma ütleksin piiblisõnadega — käib wälja, nagu teie härra Temant'i adwokaadikoolist. See seletuskiri walgustab wõrratu tabawusega riigiteenistusseaduse ebakohti. Sellepärast oleks andeksandmata käsitada katsuda käesolewat seaduseelnõu wäljaspool seda selgitawat walgust, mis paistab härra aruandja seletuskirjast.

Käesolewa riigiteenistusseaduse suurimaks puuduseks on härra aruandja poolt suurimaks plussiks hinnatud enam kui ebamäärane riigiteenijate liigitamine ametnikkudeks ja wabateenijaiks. Ja et see nii on, seda põhjendab paremini aruandja oma seletuskirjas, katsudes wäita wastupidist. (J. P i i s k a r, is.: Üks jumalik seletuskiri!)

Wabariigi Walitsuse eelnõu § 1-se redaktsiooni järele oli sellel liigitamisel, kuigi sellele sealgi wastu wõis waielda, oma põhi all. Selles redaktsioonis leiame: „Riigiteenijad jagunewad: 1) riigiametnikkudeks, kes riigiasutuste koosseisudes ettenähtud ametites teeniwad ja 2) wabapalgalisteks riigiteenijateks, kes wäljaspool koosseise seatud ametites teeniwad“. Siin on oma kindel alus: ühed riigiteenijad on koosseisudes ettenähtud

ametnikud, teised — väljaspool koosseise teenivad wabapalgised. Esimesed ametkohad on fikseeritud koosseisuseaduses ja osutuvad järelikult püsiwaiks, teised aga seisawad ebapüsiwaina väljaspool koosseise. See on umbes niisugune wahekord, nagu praegu walitseb alaliste ja ajutiste riigiteenijate wahel.

Üldkommisjon omalt poolt on aga selle liigitamise aluse puusaluu purustanud, wõttes wastu § 1-se järgmises redaktsioonis: „Riigiteenijad jagunewad: 1) ametnikkudeks, kes teenivad riigiasutuste koosseisudes ettenähtud ametkohtadel ja teiseks wabateenijateks, kes teenivad riigiasutuste koosseisudes ettenähtud wabateenistuskohadel wõi ajutiselt täidawad ametniku kohuseid“.

Uue redaktsiooni järele määratakse nii amet- kui ka wabateenistuskohad kindlaks koosseisuseadusega, wiimase maksmapanekuni ajutiselt aga eelarwe korras. Sellest ei saa järeldada muud, kui seda, et nii amet- kui ka wabateenistuskohad baseeruwad ühel ja samal alusel, ja on sisuliselt ühed ja samad. Nii amet- kui ka wabateenijate kohtade arwu suurendamine näiteks, samuti nende wahendamine peab sündima ühel ja samal — see tähendab, seadusandlikul teel. Ühesõnaga: mõlemat liiki ametkohad on ühtewiisi püsiwad. Riigiteenijad aga, kes neil sisuliselt ühesugustel ametkohtadel teeniwad, tahetakse meelewaldselt jagada kahte eriliiki: ühed on ametnikud, kes püsiwad oma kohtadel, teised on wabateenijad, kes olgu, nagu linnukesed oksal — hoopis kindlustamata homse wastu. (W. Linnamägi, krst.: Sikkud ja lambad.)

Ma ei liialda mitte konstateerides, et üldkommisjoni enamus härra aruandjaga eesotsas libedale on sattunud oma katsega soetada kahte sorti riigiteenijaid. Tõepoolest: sellel enamusel läheb enam kui raskeks oma liigitamist paikapidawalt kaitseda. Aruandja oma seletuskirjas on seda teha katsunud, aga wastupidise tagajärjega. Motiivid, mida ta rõhutab liigitamise kaitseks, kõnelewad liigitamise wastu.

Aruandja ütleb oma seletuskirjas järgmist: „Riigiteenijate kahte kategooriasse liigitamise põhjuseks on peasjalikult see asjaolu, et riik tarwitab oma wõimu teostamisel teenijaid, kelle tege-

wus ja kelle peale pandud ülesannete täitmine on väga mitmesuguse tähtsusega.

Ühede peale on pandud riigi tahte awaldamine ühes raske wastutusega, kuna teised on lihtsalt tehnilised abijõud, wabad, kas igasugusest wastutusest wõi kannawad hoopis vähemal määral wastutust. Wastawalt iga riigiteenija peale pandud kohustuste ja riikliku tegewuse tähtsusele, warustab riik teenijaid vähema wõi suurema õigusega. Sarnasteks hoopis suurema õigustega warustatud riigiteenijate liigiks käesolewa eelnõu alusel on ametnikud wõrreldes wabateenijatega. Üheks sarnaseks enamsoodustuseks, mis ametnikule tehtakse, wõrreldes wabateenijaga, on ilmkahlemata kestew ja püsiw teenistuswahekord riigiga. Ametnik wõetakse ametisse määramata ajaks ja teda ametist lahti lasta on hoopis keerulisem ja raskem, kui wabateenijat, kelle teenistuswahekorda riigiga korraldawad harilikult tsiwiilseaduse eeskirjad. Suurema kindlustuse pakkumine ametnikule on tingitud: et tekiks rippumatu, iseseisew ja ülemuse surwest waba riigiametnikkude klass, teiseks nõuab asjaolu, et ametnik oma ülesannete kõrgusel seisaks, suurt ja kulukat teoreetilist ettewalmistamist, samuti suurt praktikat. Loomulik on, et sarnast ametnikku ei wõi kerge käega omalt kohalt wabastada, sest wastasel korral ei hakkaks keegi end ametniku kutsele ette walmistama, ja sellega seotud kulusid kandma, kui temal äratundmine puudub, et teda ametkohalt ainult piiratud, seaduses kindlasti fikseeritud juhtumistel wõib ametist lahti lasta. Wabateenijaga wõib riik vähem siduda ja ei tarwitse luua mitte nõnda kestwaid wahekordi, nagu seda sunnitud tegema ametnikkudega“.

Nii: aruandja on kindel, et ametnik peab wääriliselt oma elukutsele ette walmistuma, ja ametis olles kandma suurt wastutust. Selle eest kompenseerib riik talle püsiwa teenistuswahekorra, et selle armust wõiks tekkida „rippumatu, iseseisew ja ülemuse surwest waba riigiametnikkude klass“.

Mina pooldan erilise heameelega härra aruandja seisukohta, et waja on püsiwa teenistuswahekorra kaudu riigiametnikka kindlustada ülemuse tujude ja tuulutamiste wastu. See on kahekordselt wajalik tänapäew, kus kõrgem üle-

mus näha ei taha ametnikus, eriti alamas ametnikus, inimest, kes wäärib wabariigi kodaniku kohast ümberkäimist, waid keda wõib wabalt lennutada oma kapriiside kannina. Tõepoolest, kui seesugust sporti harrastama kiputakse Riigikogus, kus eriti piinlikult arwestada tuleks ametniku, kui inimesega, keda päewa pealt lendu panna ei tohi, mis rääkida siis teistest ametasutustest.

Agas just sellepärast, et riigiteenijate kaitse püsiwa teenistuswahekorra loomise kaudu nii otsatu tähtis, ei saa leppida aruandja kummalise wäitega, nagu wajaksid waid ametnikud seda kaitset ning nagu wõiks ja peaks kõik wabateenijad sellest kaitsest ilma jäetama. Et seda isewärki wäidet kuidagi põhjendada riskib aruandja oma seletuskirjas tõendada, nagu oleksid wabateenijad, wabad — nii seisab seal sõnasõnalt — ma rõhutan sellest I osa eriti — kas igasugusest wastutusest wõi kannawad hoopis vähemal määral, (W. Linnamägi, krst.: See on natukene liialdatud) ... ja et wabateenijad on need, kes abiõududena töötawad ja ettewalmistusi teewad ametnikkudele nende wiljakaks tegutsemiseks.

Teie näete: see wabateenija on härra Holberg'i arusaamise järele, üks jumalaõnnelik wigur... (Aruandja J. Holberg: Noh, noh.) ...siin issanda taewa all — juba sündides walmis wabateenija, kes ei waja ettewalmistust, (Aruandja J. Holberg, Tema ei pruugi kõrgemat algkooli lõpetada.), ega kannu mingit wastutust oma töös. Üks mehaaniline wahend waid, mille wõib iga issanda kellaajal warnast wõtta, ja warna panna, nõnda kuidas aga just tuju ja tahtmine juhtub olema. Ja sarnast tehnilist wiguriwänta ei maksa härra Holberg'i arwates, muidugi mitte hellitama minna püsiwa teenistuswahekorra kindlustamisega ega muude seesuguste suutäitega.

Agas kogu küsimuse kõige tähtsama külje jätab aruandja oma seletuskirjas meelega lahtiseks. (Aruandja J. Holberg: Härra Gustawson, siin Teie ei leia Ameerikat üles, see on igal pool nii.) Ta ei tee poole sõnagagi katset asetada piirikupitsat sinnamaale, kus ametnikust-inimene lõpeb ja wabateenijast-mehanism peale hakkab. Aruandja teab wäga hästi, et tema paugu

pealt jänni jääb, kuid tema wõtab oma wisklabida ja hakkab lahutama teri hagonaist. (J. Laidoner, põl.: Missugused on siis terad?) Küsige härra aruandja käest. (Segane wahel hüüe.) Hoidku jumal meid nende pärlite eest, mis sealt poolt tulewad.

Leiduks wast mõni üksik riigiteenija, kes terwete kontidega ära mahuks härra Holberg'i wabateenija wormelisse. Tõepoolest, kui palju on siis neid riigiteenijaid, kes ei waja absoluut mingisugust ettewalmistust ja on wabad igasugusest wastutusest. Ma rõhutan, sarnaseid on äärmiselt wähe. Agas selles see häda seisabki, et sellesse enam, kui kitsasse Prokrustose sängi tahetakse siiski meelewaldselt pista enam kui pooled riigiteenijaist. Aruandja on käesolewa seaduse arutamisel üldkommisjonis enam kui ükskord mõista andnud, küll otsekohe, küll kaudselt, et riigi huwides olla — soetada wõimalikult wähe neid riigiteenijaid, kes riigiga püsiwas teenistuswahekorras, suurem hulk aga jätta wabateenijaiks, kelle teenistusse wõtmisel ja teenistusest wabastamisel ülemuse käed wabad oleksid. Muuseas, olla see tarwilik selleks, et teha kokkuhoidmisi pensionisummade arwel. Härra aruandja tähendas kord lausa, et riik rumal oleks, kui ta mõne wabateenija ametis peaks terwelt aastat 25, mis tarwilikud pensionisaamise õiguse omandamiseks. Küll wastaw ülemus taipawat korraldada seda asja nõnda, et pensionikahtlast parajal ajal pilpaga ukse taha tõsta ja pensionimaksmise kohustusest sel teel wabaneda. Ma konstateerin: kui kogu teenistuswahekorda wabateenijatega tahetakse hakata tegelikult reguleerima seesuguste metsikult ebainimlikkude tõekspidamiste alusel, siis seda enam põhjust on riigiteenistusseadusega garanteerida kõigile riigiteenijatele kaitse ülemuse meelewaldsete lennutamiskatsete wastu.

Enam kui ebanormaalne ja lausa ülekohtune oleks, kui riigiteenijate personaalist wõetakse ja ametnikkudena konserweeritakse waewalt üks kolmandik, kaks kolmandikku aga wabateenijatena teha tahetakse — ühepäewaliblikateks. (W. Linnamägi, krst.: Kust Teie seda teate?) Ma tahaksin näha seda riigiaparaati, mis wõiks normaalselt funktsioneerida siis, kui suurem hulk

tema teenijate personaalist teenistuseseadusega defineeritakse juhuslikkudeks abijõududeks... (Aruandja J. Holberg: Kui uksehoidja eluksajaks teenistusse pannakse.) ...ja deklareeritakse wabaks wastutustundest, wabaks tarbest wääriliselt ette walmistuda. Ma olen weendunud: wabariik ei waja waid käputäit kõrgemaid ametnikka, kes walaskaladena kannaksid walitsemisaparaati, wabariik wajab õiguslikult ühtlast teenisjaskonda, kes kantud täiest wastutustundest wõiks riigiteenistusse rakendada oma täie tööjõu ja oskuse. See on wõimalik aga ainult siis, kui kõigilt riigiteenijatelt mitte ainult ei nõuta, waid kõigile ka antakse — alustel, millistel wõiks tarwitades aruandja definitsiooni — „tekkida rippumatu, iseseisew ja ülemuse surwest waba“ riigiteenijaskond.

Sellest lähtekohast wälja minnes waidlen mina kategooriliselt wastu § 1-sele selle praegusel kujul. Kindla riigiteenija mõiste definitsiooni asemele pakub see paragrahw waid õnnetult ebamäärase katse riigiteenijate liigitamiseks kahte kategooriasse enam kui küsitawal ja meelewaldsel alusel.

Kui wundament on kiiwa, siis kukub kogu hoone wiltu. Nii käesolewas seaduseelnõuski: § 2 asetab ainult ametnikud täie seaduse, wabateenijad waid seaduse serwa alla. Wabateenijate wahekorid määratakse teenistuslepingute kohta käiwate tsiwiileeskirjade järele ning käesolewa seaduse §§ 3, 21—28, 30—32, 35—37, 42—49 alusel.

Ja millises waimus neidki paragrahwe wabateenijate suhtes tõlgitseda tuleb, selleks pakub § 2-se kolmas lõige kohe wäikese proowi. See lõige lausub: „Ajutisele ametniku kohustetäitmisele wõib määrata mitte kauemaks kui kuueks kuuks“. Ning aruandja härra Holberg seletab seda järgmiselt: „Ajutisele ametkohuste täitmisele määratud wabateenija jääb wabateenijaks, kui ta kuue kuu kestel kohuseid täitwale kohale eri kirjaliku otsusega ametnikuks ei määrata, ning peab kohuseid täitwalt kohalt kuue kuu möödumisel lahkuma“. (K. Päts, põl.: Kas see on komisjoni seletuskiri wõi aruandja oma?)

Komisjonile ei olnud seda mitte esitatud, kuid normaalselt tuleb seda lugeda komisjoni poolt kinnitatud seletuskirjaks, mis aruandja poolt kokku seatud oma waimus. (K. Päts, põl.: Siis rääkige nii.) —

Kuidas aga see wõimalik on, et isik, kes wabateenijaks selle tagajärjel saigi, et ta ametniku kohustetäitjana ametkohale wõeti, kohalt kuue kuu möödumisel lahkuma, aga sellejuures wabateenija teenistuswahekorid edasi jääma peab, seda teab wast ainult aruandja. Ma usun, et ka aruandjal läheb raskeks seda selgeks teha. (Aruandja J. Holberg: Ei ole sugugi mitte.)

Kaugelt selgem oli selles suhtes Wabariigi Walitsuse ettepanekus § 6 juurde lisatud samasisuline märkus: „Isikud, kes ametniku kohustetäitjana riigiteenistusse on wõetud, käiwad kunni ametisemääramiseni wabapalgaliste teenijate kohta makswate määruste alla, kuid ametispidamine kohustetäitjana ei wõi üle 6 kuu kesta“. See ütleb, et kohustetäitjana wõetud wabapalgaline 6 kuu möödumisel samale kohale ametnikuks määrata tuleb. (Aruandja J. Holberg: Ei tule, waat see ongi see wahe, et peab lahkuma, kui ei kinnitata.) Sarnane peaks õieti olema üldkomisjoni § 2 kolmanda lõike mõtegi. Siin selgub aga, kui asuda aruandja härra Holberg'i seisukohale, et ajutiste ametikohustetäitjana kuskile kohale määratud ametnik weel halwemasse seisukorda tahetakse asetada, kui lihtwabateenija. Lihtwabateenija ei tarwitse 6 kuu möödumisel oma kohalt lahkuda, aga ajutine kohustetäitja peab seda tegema. Keegi teenib 6 kuud, see lastakse lahti ja wõetakse teine asemele. Seaduse mõiste on aga sarnane, et kui ametikoht olemas, siis tuleb see täita wastawa ametnikuga, ja ainult erakordsetel ning ajutistel juhtumistel tuleb leppida kohustetäitjaga. (Aruandja J. Holberg: Ega mina üksi ei ole alla kirjutanud, sinna kirjutasid ka teised alla.)

Ma ei taha pikemalt peatuda nende paragrahwide juures, mille alusel määratakse wabateenijate teenistuswahekorid riigiga. Ma piirdun waid mõne lühikese märkusega.

§ 3 põhjal wõetakse wabateenijaid teenistusse määramata wõi teatawaks ajaks. Määramata ajaks sõlmitakse sama paragrahwi põhjal teenistuswahekorid

riigiga. Kindel on see, et siin üks ja seesama sõna peab tähendama kahte, teineteisest diametraalselt erinevat mõistet. Siin on öeldud, et riigiteenija pannakse ametisse määramata ajaks, see tähendab, tema teenistuse-wahekord kestab eluaja. Normaalne wahekord on see, et ametnikku iga issanda kellaajal ametist lahti lasta ei saa. Wabateenija kohta ütleb seesama paragrahw, et teda wõib igal ajal hariliku etteütlemise korras koha pealt lahti lasta. Kas see redaktsioon, kus üks ja seesama termin on tarwitatud kahe, teineteisest täiesti erineva mõiste äratähendamiseks, rahuldaw on, seda otsustagu igaüks ise. Aruandja sellest nähtawasti küll mingit üliküsimust ei tee. Seda enam on aga wabateenijatel endil põhjust mures olla selle „määramata aja“ pärast, mis tehes nende wahekorra kestwuse enam kui küsitawaks, mängib nad ülemuse tujude lennutada.

Teenistustasu küsimuses on seaduseelnõu wabateenijate suhtes sedawõrd delikaatne, et ta selle täies ulatuses lahitseks jätab. § 15 ja 16, mis käsitlewad tasu ja selle wäljaarwamise korda, neid ei ole tarwilikuks arwatud wabateenijate peale laiendada. (Aruandja J. Holberg: See on waba kokkulepe.) Wabariigi Walitsus oli kaugele haldem ja asetis nii riigiametnikud kui ka wabateenijad tasusaamise õiguse ja tasu kättesaamise suhtes ühele ja samale alusele. Wabariigi Walitsuse eelnõus käib § 17, mis seda küsimust käsitleb, niihästi ametnikkude kui ka wabateenijate kohta. Miks üldkommisjoni enamus tasuküsimuses teisele seisukohale asus, seda ei ütle meile aruandja oma waimukas seletuskirjas mitte.

Abirahasaamise õigus wabateenija haiguse ja surma puhul on käesolewasse seaduseelnõusse siiski sisse jäänud. Sellest kõnelewad §§ 21 ja 22. Samuti on jäänud arstiabi ning pensioni ja puhkeaja kindlustus. Ma tähendasin juba, kuidas härra aruandja arwates pensioniasi wabateenijate suhtes lahendada tuleks — wabateenija „parajal“ ajal ukse taha ning — asi nudi. (Wahelhüüe aruandja J. Holbergi poolt.) Ma kõnelen sellest, mida Teie ise maha salata ei saa. Kas Teie arwates ka wabateenija haiguse ja surma puhul ning puhkeaja suhtes parajat wabastamise momenti soowitaw oleks waritseda, seda ei tea ma

öelda, aga kui Teie järjekindel tahaksite olla, siis peaksite Teie riigile ka seda „kasulikku kaup“ soowitama. Kas aga selle „kasuliku kauba“ otsas wabateenija kulul lõpuks pankrotini wälja ei jõuta, seda ei ole aruandja oma agaruses mitte kaalunud. See küsimus kerkib aga paratamatult üles, kui kokkuwõetult arwetatada seda, mis käesolewa seaduseelnõu põhjal wabateenijalt nõutakse ja mis temale pakutakse. Kõik need paragrahwid, mis räägiwad riigiteenijate kohustustest, käiwad ka wabateenijate kohta. Wabateenijal on kõik need kohustused, mis ametnikulgi, tema õigused on aga enam kui kahtlast laadi. Tõepoolest: mitte millegiga kindlustatud teenistusekestwus, salapärase küsimusmärgi alla asetatud teenistustasu, millest ei tea, kes selle määrab, kui palju seda määratakse ja kuidas selle kätte saab. Samuti on küsitaw wõimalus arstiabi, pensioni ning puhkeaja saamiseks. See on siis see vähem soodustus, mis wabateenijale pakutakse tasuks ta töö ja kohustuste eest. Et sarnastes negatiivsetes tingimistes wõiks areneda ja walmida positiivne wabateenija tüüp, seda ei usu wist ka aruandja mitte.

Lõpuks lubatagu weel tähelpanu juhtida mõnele üldisele ebakohale käesolewas seaduseelnõus ja pärlitele selle seletuskirjas, mille kohta härra aruandja arwas, et mina need meelega kahesilma wahele jätan. On jätud täitsa lahendamata ametissemääramise kord. Nagu härra aruandja ise tähendas, wõeti li lugemisel sellekohane paragrahw 5 wastu. Pärast aga tõmmati see paragrahw maha. Ja nüüd ei saa keegi salata, et seadusesse on tekkinud ebakoht, tühi koht küsimuse lahendamise asemel.

§ 4 annab õiguse Wabariigi Walitsusele erandid teha neist tingimistest, millele wastama peawad isikud, kes riigiteenistusse tahawad astuda. Punkt 4 nõuab, et isik, kes riigiteenistusse soowib astuda, peab wastawa teenistuse jaoks töowõimeline olema. Ma arwan, et siin Wabariigi Walitsusele täitsa ilmaaegu on antud erandi tegemise õigus. Wabariigi Walitsuse eelnõu sarnast erandi tegemist ette ei näinud. Tõepoolest — ei saa isegi Wabariigi Walitsus kõigi oma wõimiste peale vaatamata kohale määrata riigiteenijat, kes teatud ameti jaoks absoluutselt töowõimetu.

Weidi ebamäärane on § 6 lõpp, kus nõutakse, et ametisse astumiseks peab esitatama peale elulookirjelduse ja wastawa allkirja „weel teised seaduse järele nõuetawad dokumendid.“ Millised need dokumendid olema peawad, selle jätab eelnõu redaktsioon loetlemata. Nii on see siis iga ametiasutuse enese otsustada jäetud; milliseid dokumente keegi ülemus heaks arwab nõuda. Weidi õnnelikum oli selles suhtes Wabariigi Walitsuse redaktsioon, kus otsekohe oli öeldud „dokumendid, mis nõuetawad on ametniku wastawuse selgitamiseks teatud ametikohale.“ (Wahel hüüe aruandja J. Holberg'i poolt.) Igatahes need kaks redaktsiooni just üks ja seesama ei ole.

§ 9-as on eelnõus õige kuiw, aga härra aruandja on teda õige pateetlikult ja pidulikult kombel kommendeerinud, ja mina ei suuda keelduda lõbust seda kommentaari Riigikogule weel kord ette kanda. „Pühalik töötus, mis ametnikud annawad ametisse astumisel pidulikul wiisil oma kaasteenijate juuresolekul on ametisseastujale tema tulewaste kohustuste meeldetuletus ja ühes sellega ka kinnitamine, et ta peab täitma oma kohuseid parema äratundmise järele.“ Kas see fünnib muusika saatel, aupaukudega, niisutamisega wõi ilma, selle jätab aruandja kahjuks oma seletuskirjas nimetamata

Mõningaid kartusi äratav § 14 teine lõige. Seal on öeldud: „Ametnikkude reserwi wiidud kaitsewäelastel on muudel ühesugustel tingimustel wõrreldes teiste soowijatega eesõigus kohasaamiseks.“ Siin olgu öeldud, et Wabariigi Walitsuse eelnõul seda lõiget ei olnud. (Aruandja J. Holberg: Pärast Wabariigi Walitsus esitas täiendawalt.) Wõib olla. Millega aga nüüd tahetakse põhjendada seda, et rahuajal on waja kaitsewäelasi asetada eesõigustatud, enam soodustatud seisukorda, wõrreldes teiste kodanikkudega? Selle seletuse on jätnud wõlgu niihästi seletuskiri kui ka aruandja täna antud suusõnalisest seletusest. Meie meelest on weidi kahtlane, kui tahetakse näiteks mõnda suurniku poega, kellel muid eluülespidamise wõimalusi olemas, ainult sellepärast enamsoodustatud seisukorda panna, et ta mõni paar aastat sõjawäelasena on teeninud. Peale selle on siin sootu lahtiseks jäetud see, milliseid kaitsewäelasi siin mõeldud on.

Ega ometi mitte kõiki? Kui see nõnda on, siis ei tähenda see muud, kui meeskodanikkude eesõigustamist wõrreldes naiskodanikkudega. (J. Laidoner, põl.: See peabki nõnda olema.) Meie põhiseadus seda just ei ütle, et see nii peab olema. Kui Teie aga leiate, et see tarwilik on, siis on Teie poolt oodata initsiatiivi, et põhiseadust selles mõttes parandada. Praegu räägib põhiseadus minu poolt ja Teie wastu. (J. Laidoner, põl.: Ega kõik meeskodanikud ei ole kaitseteenistusest osa wõtnud.) Igatahes suurem hulk. Õige wähe on neid, kes riigikaitsest wabastatud on.

Edasi wõtame § 19, mis ütleb: „Käesolewa seaduse § 40 põhjal teenistusest ajutiselt tagandatud ametnikud, samuti ka wahiallawõetud ametnikud, kui wahiallawõtmise tagajärjeks ei ole teenistusest tagandamine, saawad rahatasu teenistusest äraoleku aja eest pooles suuruses.“ Seda paragrahwi kommenteerib aruandja järgmiselt: „Ajutisele tagandatud ametnikule maksetakse pool palka kunni süüdistusaja lõpetamiseni wõi kohutuotsuseni, sest sisuliselt kestab wahiallawõtmise ajal teenistuswahekord riigi ja ametniku wahel edasi ja ametnikku ilma palgata jätta oleks ülekohtune, kuna tihhilugu ka langeb ära, süüdistus, mis tagandamise põhjuseks oli. Pärast õige mõistmist ei ole aga ometi kohane teist poolt palka järele maksta, mis kujuneks tasuks ametnikule nagu kohtu wea eest.“ Et see poole palga kinnipidamine selle seletuse armust selgemaks saaks, seda ei saa mina kahjuks mitte öelda. Üldkommisjonis põhjendati ajutiselt tagandatud ametniku poole palga kinnipidamist sellega, et ametnik tähendatud aja kestes faktiliselt oma kohuseid ei täitnud, ning tema asemel tuli keegi teine wastaw jõud ametisse panna. Ja sellepärast ei olewat soowitaw temale täit palka maksta aja eest, kus tema tööd ei teinud. Et aga seal oleks räägitud taasu maksimisest kohtu wea eest, seda ma ei kuulnud. (Aruandja J. Holberg: Räägiti ka sellest.) Kui räägiti, siis päris õieti selle rääkimisega ei tehtud. See oleks laiem küsimus, mis wäärib lahendamist kõikide kodanikkude suhtes, sest meil on lahendamata nende kodanikkude kompenseerimise küsimus, keda ilmsüüalt wangistatakse ja eeluurimise all kinni peetakse, teinekord aastate kaupa.

Päris täbar on lugu aga § 26. teise lõikega. Seal öeldakse meile järgmist: „Igasugusest käsus leiduwast wastolust seadusega wõi seaduspäraste eeskirjadega peab käsusaaja ajawiitmata teatama käsuandjale ülemusele ja niisugusest käsust, mis kuritegewuse ettepanekut sisaldab, ka järgmisele kõrgemale ülemusele.“ Peale muu on weidi tume, mis tähendab „kuritegewuse ettepanekut“. Aga see on ikka wõrdlemisi wäike asi wõrrelles aruandja kommentaariga tähendatud paragrahwi teise lõike juurde. Härra aruandja on nii õnnelik oma kommentaari üle, et ta selle siin täiena ette kandis. Lubatagu mulle aruandja õnne täiendada tähendatud kommentaari teistkordse ettekandmisega. See kommentaar lausub järgmist: „Riigiteenija saades oma ülemusele küsku, on kohustatud wiimast järele katsuma: 1) kas antud käsutäitmine ei wii seaduse rikkumisele, 2) kas ta kuulub käsuandja kompetentsi, 3) kas ei ole wõimupiiridest üleastumist, 4) kas õieti adresseeritud ja nõuetawas wormis antud.“ Sa püha Jumal, mis peab, näiteks, tegema üks wäike käskudetäitja ametnik, kui ta saab kantseleijuhatajalt ühe käsu. See waene mees peab istuma mitu päewa, kõik „Riigi Teatajad“ läbi waatama, ja uurima, kas see käsk kuulub käsuandja kompetentsi, kas ta ei ole mitte wõimupiiridest üleastumine, kas ta nõuetawas wormis on antud jne. Ma arwan, et läheks wäga täbaraks, kui meie kõik ametnikud sarnase kategoorilise nõude ette seame, nagu aruandja tahab. Siis ei saa käskude täitmisest jutugi olla.

Aga selle kõige tähtsama momendi on käesolew seadus lahtiseks jätnud. Nimelt selle momendi, mis riigiteenija selle käsuga peab tegema, mille kohta tal kahtlus on tekkinud. Kas ta peab selle täitma wõi täitmata jätma. Sellest ei ole midagi räägitud. On ainult öeldud, et peab teatama käsuandjale ülemusele. Mis sellele teatamisele järgnema peab, see küsimus on lahtiseks jäetud. Siin wõib meelde tuletada Krölow'i sõnu: „Slona to ne sametili“. (Aruandja J. Holberg: Lugege paragrahw lõpuni läbi.) Ma lugesin ta läbi, lugesin weel kommentaari selle paragrahwi juurde, aga selgemaks see küsimus mulle ei saanud.

§ 28-as antakse wastawa ülemuse otsustada, kui kaua keegi ametnik wõib

haige olla, sest „mõjuwa põhjuse kestwuse üle“ otsustab ülemus. Kuidas ja mis alusel kõikwõimas ülemus seda tegema peab, seda ei ütle paragrahw ega ka seletuskiri. Küll aga seletas härra Einbund komisjonis, et ei saa mitte igakord usaldawana wõtta arsti poolt ette pandud tunnistust. Palju õiglasem olla siin ülemuse äranägemine. Sellele arwamisele peab kõige kategooriliselt wastu waidlema. Haiguse üle wõib igal tingimisel otsustada mitte ülemus, kellel teinekord ei tarwitse taipugi olla riigiteenija haigusest, waid seda peab tegema arst. Kui siin teist teed tahetakse käia, siis ei taheta muud, kui riigiteenijate haigeks wõi terweks tunnustamist selle järgi, kuidas wastawale ülemusele ametniku nagu meeldib.

§ 41 katsub üles soendada Wene teenistusseaduse kurikuulsa 3 punkti. See paragrahw lausub meile järgmist: „Wabariigi Walitsusel on õigus ametnikku ametist wabastada, kui ta leiab, et ametniku tegewus riigi huwile kahjulik on, pärast sellekohast juurdlust ja wabastatawa ametniku seletuse ärakuulamist.“ Aruandjale tundub see karm paragrahw weel liiga lahjana, ja ta kommenteerib seda paragrahwi järgmiselt: „Kõigi ametnikkude wabastamine on jäetud Wabariigi Walitsuse wõimkonda, ehk küll suurem osa ametnikka nimetatakse alamate ülemuste poolt ametisse. Sellega on tahtud kätte saada üksiku ametniku wabastamisel ja tema tegewuse hindamisel suuremat erapooletust, sest üksiku ülemuse otsustamisel wõiwad tihtilugu ühe wõi teise otsuse tegemisel mõnesugused isiklikud motiivid ja eelarwamised põhjust andwad olla. Wabariigi Walitsuse poolt tehtud otsuste suhtes jääks kõik ülewal ettetoodud kartused ära.“ Nii siis § 41 seab üles erandliku korra nende riigiteenijate kohta, keda ei saa otsekohe seaduses loetletud põhjustel tagandada, waid keda erakordselt wõib tagandada Wabariigi Walitsus. Härra aruandja aga seab üles nõude, et Wabariigi Walitsus wõib wabastada kõik ametnikud. Kui aruandja mitmel puhul mainib, et see ja see kord süsteemiks saada ei tohi, siis oleks ta pidanud siinkohal kolmekordselt alla kriipsutama, et tema poolt soovitud retsept — kõiki ametnikka Wabariigi Walitsuse poolt wabastada, süsteemiks saada ei tohi. Sellele paragrahwile waidlen mina kategooriliselt wastu. Ma

teen teisel lugemisel ettepaneku seda paragrahwi välja jätta. Meil on ette nähtud teenistuswahekorra lõpetamiseks terve rida põhjusi, mis riigiteenijate wabastamise wõimalikuks teewad. Kõiki kokku wõttes lubatagu mulle konstateerida, et waatamata selle seaduse defektidele, loeb rühm ometi wajalikuks selle seaduseelnõu wastuwõtmise esimesel lugemisel. Sellejuures aga jätab meie rühm endale õiguse esineda teisel lugemisel wastawate parandus-ettepanekutega.

Juhataja K. Wirma: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.25 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.55 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu koosolek kestab edasi.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Ei saa eitada tungiwat wajadust riigiteenistusseaduse järgi, sest kindlasti on praegusel meil makswal Wene tsariajast pärit riigiteenistusseadusel wäga suured puudused. Loomulikult peaks uus seadus, mida meie selle asemele maksma paneme, endisest parem olema, sest ei oleks mingit mõtet halba seisukorda, mis juba olemas, weel halwemaks muuta. Tegelikult loob aga Riigikogule wastuwõtmiseks esitatud riigiteenistusseadus eelnõu, kui tema seaduseks saab, sarnase seisukorra, et suuremal hulgal praegustest riigiteenijaist, kes koosseisudes ette nähtud, muutub seisukord märksa halwemaks. Praegumakswa seaduse järele ei liigitata meil riigiteenijaid, kes koosseisudes on ette nähtud, mitte kahte liiki, waid kõigi kohta on makswad ühesugused õigused ja kohustused. Koosseisud on meil välja kuulutatud „Riigi Teatajas“ eelarwe lisana. Praegu ei saa meil riigiteenijaid, ka kõige alamaid, kes koosseisudes on ette nähtud, ametist tagandada, vähemalt kui ei ole sellekohast kohtuotsust wõi muud wastawat seaduslikku põhjust. Seda on ka Riigikohus seletanud, nii et selles küsimuses mingit kahtlust ei ole, ainult erakorraline seadus koosseisude wähen-

mise kohta annab praegu walitsusele wõimaluse koosseisude wähendamise puhul ametnikka wabastada ka ilma, et neid kohtulikule wastutusele oleks wõetud wõi kohtulikult ametist tagandatud. Kui meie aga praegusel kujul seaduse wastu wõtame, kus koosseisudes ettenähtud ametnikud on liigitatud kahte liiki: 1) ametnikkudeks ja 2) wabateenijateks, siis muutub nende seisukord, keda wabateenijateks arwatakse, sarnaseks, et neid etteütlemise järele kas päewa pealt, kahe nädala wõi kuu pärast ametist wõib wabastada. Arutusel olew seaduseelnõu ei näe ette, kuipalju praegusi riigiteenijaid selle eelnõu seaduseks saamisel wabateenijaiks ümber arwatakse, waid see küsimus on käesolewas seaduseelnõus täiesti lahtiseks jäetud ja seda saab hiljem Riigikogu nii wõi teisiti otsustama. Kui ühineda härra aruandja seisukohaga ja nende motiividega, millega seaduseelnõu põhjendatud on, siis wõib küll arwata, et vähemalt $\frac{2}{3}$ praegustest riigiteenijatest wabateenijateks ümber nimetatakse. (M. Juhkam, tões.: Miks mitte ümberpöördult?) Aga isegi siis, kui ainult $\frac{1}{3}$ praegustest riigiteenijatest õiguste kitsendamise alla satub, mis mitte millegagi põhjendatud ei ole, — ja igatahes, nagu härra Juhkam'gi arwab, peaks praeguste riigiteenijate perest vähemalt $\frac{1}{3}$ osa selle seaduse all kannatama, — ka siis on põhjust küllalt, et peatada küsimuse juures, kuidas sarnast seisukorra halwendamist ära hoida.

Ma ei saa mitte pikemalt peatada kõigi puuduste juures, mis sellel seaduseelnõul on, sest eelkõneleja rkl. Gustawson on juba põhjalikult ja üksikasjaliselt nende juures peatanud, ja ma tahaksin ainult lühikese kokkuwõtte teha selle kohta, missugused halbtused tekiksid neile riigiteenijatele, keda käesolewas seaduses tahetakse wabateenijateks üle wiia. Pean siinjuures tähendama, et kohustused jääwad neil endiseks, nad on kohustatud sedasama tegema, mida nad siamaani on teinud, neile jääwad samad ülesanded täita, mida nad siamaani on täitnud, jääb sama wastutus, kuid järgmised õigused wõetakse neilt ära: Kõigepealt ei käi nende kohta ametis kõrgenduse saamise õigus laitmata teenistuse eest, mis ka riigiametniku kohta kaunis problemaatiline, sest nagu härra aruandja tähendas, ripub see ära suurel määral ülemusest, kes selleks mitte kohustatud

ei olla, waid ainult wõib silmas pidada wõimalust laitmata teenistuse eest kõrgendada. Wabateenijate kohta on öeldud, et nende kohta seegi problemaatiline õigus ei maksa. — (Aruandja J. Holberg: Kas ametnik ise peab enast kõrgendama?) Edasi ei käi nende kohta § 12-das ettenähtud ümberpaigutamise korral 10-päewaline kolimise tähtaeg, see tähendab, kui ta teise kohta paigutatakse, siis ei anta temale aega ühte ega kahte päewa, waid wabateenija peab lendama teisele kohale. Edasi nende kohta ei käi § 13 ettenähtud ametnikkude reserwiwiimise õigus.

Nii imelik, kui see ka näib, kuid kui sõnaliselt wõtta käesolewat eelnõu, kus § 15-as ette nähtud on tasusaamise õigus teenistuse eest, peab otsusele jõudma, et wabateenijad käesolewa seaduse otsekohese mõiste järele üldse ilma tasuta peaksid teenima, sest § 15, mis räägib tasusaamisest, wabateenijate kohta maksuma ei panda.

Edasi langeb ära muidugi § 17. ettenähtud tasusaamise õigus reserwiwiimise puhul, samuti § 18 ettenähtud tasusaamine ajutise tagandamise korral. Kõige imelikum on aga see asjaolu, et wabateenijate kohta isegi § 29 ei lubata tarwitada, seda paragrahwi, mis räägib, et mõjuwatel põhjustel ametist puudumise korral maksetakse palka edasi. Ja need mõjuwad põhjused on: haigus, sõjaline tegewus, tulekahju, weeuputus ja raudtee wõi laewasõidu seisak, kui need takistawad teenistusse ilmumist, wahiallolemine, wanemate, naise wõi laste surm wõi raske haigus. Tähendab, kui wabateenijal sarnased mõjuwad põhjused on ametist puudumiseks, siiski ei arwata teda selle wääriliseks, et ta tasu selle aja eest edasi saab. (Aruandja J. Holberg: Ei ole õige.) Täiesti õige, härra aruandja. Waadake eelnõu § 2 teine lõige. Seal on öeldud, kuidas teenistuswahekord riigi ja wabateenijate wahel määratakse; seal on üles loetud paragrahwid, mille hulgast puudub § 29, tähendab wabateenijate kohta see ei käi. Sarnast kitsendust teha ei ole mingit põhjust. Ainsaks wastutasuks wabateenijatele on see, et nende kohta ei käi § 34, mis räägib sellest, et riigiametnik wõib olla erateenistuses, ja wõib pidada isiklikult ärilisi ettewõtteid ainult teatud tingimistel; wabapalgalistele ei ole ette nähtud neid kitsendusi.

Neil on waba wõimalus igasuguseid ärisid ja kõrwalteenistusi pidada, olles ise riigiteenistuses. Minu arwates, ei ole aga sarnane wabaduse andmine millegagi põhjendatud.

Kõigesuurem halbtus, mille peale ma juba alguses tähendasin, seisab wabapalgistel selles, et nende ametist wabastamine sünnib sootu teistel alustel, kui seda on ette nähtud riigiteenistusseaduses ametnikkude jaoks. Nimelt wõib wabapalgali ametnikka wabastada tsiwiilseaduses ettenähtud korras, see tähendab teatud wäga lühikeseajalise etteütlamise järele. Need on üldised halbtused, mida kawatsetakse luua terve liigi riigiteenijatele, kelle arw tuhandettesse ulatab, halbtused, mis wõrreldes teistes maades makswaid riigiteenistusseadusi meie eelnõuga, kuskil ette nähtud pole; ja ma loodan, et härrad Riigikogu liikmed enne, kui nad käed selle seaduse wastuwõtmiseks tõstawad, nende tuhandete inimeste seisukorra üle järele mõtlewad ja alles siis selle küsimuse lõpulikult otsustawad. Mina leian, et need põhjused, mis sarnaseks liigitamiseks ette toodud, mitte küllalt kaaluwad ei ole. Selle wastu ei saa keegi ju mitte waielda, et tegewus ja ülesannete täitmine wäga mitmesuguse ulatuse ja tähtsusega on, kuid seda wahet hinnatakse praegu palgaga ja wastawalt palgale kujuneb ka ametniku wabastamise korral maksetaw pensionisumma. Alamates palgaastmetes on riigiteenijate palk praegu enam kui kolm korda wäiksem kõrgemate riigiametnikkude palkadest. Sellepeale waatamata, et ka see alam riigiteenija riigile annab kõik oma jõu, mis ta anda wõib, et ka temal on teatud ettewalmistust tarwis ja ka temalt on teatud kohusetunnet wõimalik nõuda ja ka nõutakse. Seesama inimene, alam riigiteenija, ohwerdab õieti kõik oma tööjõu, oma elu täielikult riigile. Samuti seisab tema riigi käsutada kui kõrgem riigiametnik, andes kõik, mis tal wõimalik anda on ja saab selle eest siiski palju wähem tasu. Minu arwates, on üksikute ametnikkude tegewuse ja ülesannete hindamine juba palga ja pensioni liigitamisega korraldatud, mispärast ei wõi mitte nii kaugele minna, et ka need põhiõigused, mida riik kõigile oma ametnikkudele peaks kindlustama, et need õigused koosseisus ettenähtud ametnikkude ühel liigil wäiksemad peaksid olema, kui teisel liigil. Wõib olla, paistab see

mõnele väga loomulik olewat, kui seletatakse, et ei wõi uksehoidjat samasugustesse oludesse asetada kui ministri abi, see paistab väga selge ja arusaadaw, kui neid äärmusi wõrrelda, kuid siin ei tea meie praegu veel piiri, kust see kõrge ametnik algab ja kust saati wabateenijaks loetakse, see piir ei ole mitte, nii öelda, wiimastel poolustel, waid tema on kuskil keskpaigas. Ja kuidas wõite teie siis nüüd öelda, et kui wõetakse piirina kas 7. wõi 8. järgu ametnikud, et ainult see, kes sellest piirist ülemalpool kaheksandat järku, et see on sarnane ametnik, kelle tegewust, teeneid ja ülesandeid on tarwis hinnata niiwõrd, kui see ette nähtud on eelnõus ametnikkude jaoks, kuid üks aste allapoole seiswale seda õigust anda ei wõi. Sisuliselt ei ole, wõib olla, mingisugust wahet ülesannete wahel, mida teostawad 8. ja 7. järgu ametnikud, tegelikult tõmbab aga seadus piiri: siitsaadik on ametnik, keda reserwi arwata wõidaks, siitsaadik aga wõib teda otsekohe wabastada. Sarnasel korral ja sarnase liigitamise juures loodakse nende ametnikkude suhtes, kes ühe- ja samasuguseid ülesandeid täidawad ja samuti riigiustawad peawad olema, kui teisedki, niisugune seisukord, et see, mida käesolewa seadusega kätte saada tahetakse, hoopis wastupidise mõju annab. Ei wõi küll otsekohe öelda, et käesolew seadus meie põhiseaduse § 6-le wastu käiks selles mõttes, et siin loodud oleks mingisugune uus seisus, kuid kaudselt wõib seda siiski oletada. Põhiseaduse § 6 räägib, et ei wõi olla awalikõiguslikka eesõigusi, mis olenewad muuseas seisusest. Siin tahetakse aga anda awalikõiguslik eesõigus ühele liigile riigiteenijatest, kes õieti samasuguses olukorras kui teisedki, ja kui neile tahetakse wõrreldes teistega awalikõiguslik eesõigus anda, siis wõiks küll kõnet olla sellest, et siin tahetakse luua mingisugune kõrgemate ametnikkude seisus. Terwe käesolew seaduseelnõu on sarnases waimus wälja töötatud. Siin tuleb nüüd küsida, missugusele lõpuotsusele peaks Riigikogu selle seaduse kohta tulema. Siin on kaks wõimalust: anda seaduseelnõu komisjoni tagasi ümbertöötamiseks, et ta vähemalt wiidaks kooskõlla nende põhimõtetega, mis Wabariigi Walitsus oma eelnõus esitanud, wõi ta täiesti tagasi lükata. Mina kaldun sellele arwamisele, et ei ole mitte otstarbekohane sar-

nast põhjalikku ümbertöötamist komisjonile ülesandeks teha, seda enam, et mingit põhjust ei ole oletada, et üldkomisjon, kes selle seaduse praegu esitanud, teistsugusele seisukohale tuleks. Kõige loomulikum on sel korral, kui seaduseelnõu täiesti wastuwõtmatu — teda tagasi lükata. Walitsusel jääb wõimalus sarnasel korral, kui ta tarwilikuks peab riigiteenijate seisukorda parandada, mitte halwendada, nagu seda käesolewa seadusega teha tahetakse, teha wastawad järeldused ning esineda uue eelnõuga. Käesolewa seaduseelnõu poolt hääletada ei pea mina wõimalikuks ja sellepärast teen ettepaneku teda tagasi lükata.

W. Linnamägi (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Ehk küll juba paar eelkõnelejat käesolewat seaduseelnõu on arwustanud, tahan ma siiski teha mõned märkused omalt poolt. Eelkõnelejad on arwustanud seda eelnõu peajaslikult ühest küljest ja peatanud eriti wabateenijate juures, nähes selles suurt pahet ja tahtes seda ära kaotada. Mina ei näe selles midagi paha, kui riigiteenijad on kahte kategooriasse wõi liiki jaotatud. Tõepoolest ei saa aru, mis paha see teeks, kui uksehoidjad, aknapesijad wõi toakoristajad ei loeta ametnikkudeks, waid wabateenijateks. Öeldakse, et need on wäljaspool koosseisu. See ei ole õige, ka wabateenijad on koosseisudes olemas. Praegu on kõik teenijad koosseisudes ette nähtud, niipalju kui mina tean. (Wahelhüüe: Ei ole!) Mina ei taha, selle peale suurt rõhku panna, kas neid liigitada kahte liiki wõi mitte, kuid arwan siiski, et riigivalitsemise mõttes on kohasem, kui riigiteenijad eraldatakse ametnikkudeks ning wabateenijateks. See on väga õige põhimõte ja selle kasuks wõiks nii mõnedki motiivid ette tuua, mida ma tegema ei hakka, waid loodan, et seda aruandja teeb. Mina tahaksin mõne muu asjaolu peale tähelepanu juhtida. Nimelt ei ole § 1. täiesti kindlaks määratud riigiametniku mõiste ja missugustele tundemärkidele tema peab wastama jne. See paragrahw on õieti väga ebamäärane. Ainukene tundemärk ametnikkude kui ka wabateenijate juures on see, et nad on koosseisudes ette nähtud ja muud ei midagi. Ka koosseisude seadustki ei ole veel wälja antud. Minu arwates oleks tarwilik kindlamalt ära näidata riigiametniku mõiste. (Aruandja

J. Holberg: Kas sisuliselt?) Jah, sisuliselt. (Aruandja J. Holberg: See on wõimatu.) Wast on siiski otstarbekohasem koosseisudesse wõtta ainult ametnikud ja wabapalgalised wälja jätta, umbes nii, kui see oli Wene ajal. Siis määrati kindel summa wabateenijate palkamiseks ja ametkonna ülemusel oli täiesti waba woli, keda ametisse wõtta, missuguse koha peale, missuguse palgaga jne. Mina arwan, et see riigiwalitsemise mõttes, kui ka ametkonna enese kasu mõttes, halbu tagajärgi ei tooks, sest ka Wene ajal ei olnud halbu tagajärgi selles märgata. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Wene ajal koosseisudes wabapalgalised ette nähtud ei olnud. Neid wõis ametnikkudeks ette panna, samuti ka korterite saamiseks, kuid koosseisudes nad ette nähtud ei olnud.

Teine paragrahw selles seaduses nõuab ja wõimaldab mitme eriseaduse wäljaandmist. Siin on öeldud nii, et wahekorid riigi ja ametniku wahel määratakse käesolewa seaduse alusel kõigil juhtumistel, mis ei ole riigi eriteenistus-seadustes teisiti korraldatud. Igatahes ei ole soowitaw, et seadus, mis otse korraldama peaks wahekorrad ametniku ja riigi wahel, neid ainult jaolt wõi puudulikult teeb ja siis juhitakse eriseaduste juurde, mis seda seadust peawad täiendada ja mis pärast wälja antakse. Parem igatahes oleks, et need wahekorrad riigi ja ametnikkude wahel ühes seaduses ära oleksid öeldud ja eriseadust wõiks ainult mõnel üksikul juhtumisel tarwitada. Peale selle kunni siia maani eriseadust wälja antud ei ole ja käesolewa seaduse wastuwõtmisega kaotaks oma maks wuse Wene seaduse III kõide ja selle tagajärjel wõiks nii mõnigi tühi koht tekkida. Nimelt III kõide sisaldab mitmed paragrahwid, mis kitsendawad ametnikkude, eriti kohtu- ja kontrollametnikkude, tege wust wäljaspool oma teenistukohta. Nende ametnikkude erateenimise wõimalusi käsitawad §§ 726, 734 ja 745. § 726 näiteks ütleb, et ametnikul on keelatud olla usaldusmeheks nendes ametikohtades, kus ta ise teenistuses on, mujal wõiwad olla, kui sellest teenistusele kahju ei ole. Siis edasi, kõik senati kantseleiametnikud ei wõi enese peale wõtta mingit wõõraste isikute asjaajamist mitte kuskil. § 734 räägib sellest, et on keelatud kõigile, eriti kõrgematele ametnikkudele, täielikult osawõtmine mingi-

sugusest kaubanduslikust wõi tööstuslikust ette wõttest ja eriti ka kohtunik kudel. Wälja arwatud mõned wäljawõtted. § 745 keelab kontrollametnikkudel eriti osawõtmist ärilistest ja muist ette wõtetest, mille aruanded kontrolli alla käiwad. Käesolew seadus neid kitsendusi ei sisalda ja III kõide kaotab käesolewa seaduse wastuwõtmisega oma tähenduse ära. Langeksid ära kõik need kitsendawad määrused nende ametnikkude kohta ja seega on tühi koht tekitatud. Waba tegewust wäljaspool ametit, eriti ärilistest tegewustest osawõtmist kitsendawad paragrahwid selles seaduses on 31 ja 34. Kuid need kitsendused olenewad kõik ära ametniku ülemuse heast tahtmisest. Kui ülemus heatahtlik ametniku wastu on ja lubab, siis wõib ametnik kõik teha ja äri ajada nii palju kui soowib, nende kahe paragrahwi järele. § 34 ütleb: Ametnik wõib olla erateenistuses, samuti pidada isiklikult ärilisi ette wõtteid, kas woliniku wõi oma perekonnaliigetega kaudu, üksnes oma ülemuse teadmisel, kui sarnane ametniku tegewus ei takista ametkohuste täitmist ega riiwa tema ametkoha wäärilikku lugupidamist ja au.

Ametniku ametissemääraw ülemus wõib eelpooltähendatud põhjustel erateenistust ja ette wõtete pidamist keelata. Tähendab, wõib ka lubada!

Ärilisi ette wõtteid isiklikult juhtida wõi neis tegew olla, wõib ametnik üksnes wastawa ministri loaga. Igatahes ministri loaga wõib äri ajada nii palju kui soowitakse. Wabariigi ministrid käesolewa seaduse alla ei kuulu.

Tähendab, Wabariigi Walitsuse liikmed ühes Riigiwane magaga, kuigi nad riigiametnikud laiemas mõttes, käesolewa seaduse alla ei käi. Tähendab, nad wõiwad äri ajada nii palju kui nad soowiwad ja ka riigiga ärilisse wahekorra astuda. Kui see nii on, siis ei ole neil vähemalt moraalselt õigus oma vähematele wendadele, oma alluwatele ametnikkudele keelata ärilist tegewust.

III kõide Wene seadusest näeb ette terwes reas paragrahwides, kui palju ja kus kohas ametnik wõib osa wõtta ärilistest tegewusest. Neid paragrahwe on üle 20-ne. Minu arwates peaksid need kitsendawad nõr mid ka selles seaduses aset leidma. Sellega kuidagi leppida ei saa, et ministrid ei loeta ametnikkudeks,

nemad on kindlasti niisama ametnikud kui teisedki, niikaua kui nad teenistuses on ja nende kohta peaksid maksma, nagu kõigi teiste ametnikkude kohta käiwad kitsendused äritegewuse kohta. Ja et see mitte üleliigne ei ole, waid tarwilik on, seda on elu siiaani näidanud. (Aruandja J. Holberg: Siis Teie ei saa ministrit ametist ära terwe eluaja.)

§ 31-se II lõike lõpp on segane. Seal on öeldud niiviisi: „Riigiteenijatele on keelatud osta riigiwarandust“ jne. ja lõpuks on öeldud, et „käesolewad eeskirjad ei ole makswad awalikkude enam- ja vähempakkumiste kohta“. Seda wõib nil mõista, et awalikul vähempakkumisel wõi enampakkumisel, wõib sama ametnik, kes riigi warandust müüb, seda ka osta. Wõib tähendab ostja ja müüja korraga olla. See on selle seaduse § 31-se mõte, kuid see ei tohiks olla lubatud. (Aruandja J. Holberg: Awalik pakkumine.) Jah, aga kui see pakkuja ise müüja on, seda ei tohiks olla.

Tagasi pöörates § 1-se juurde leian, et ei ole mitte õiglane, et wabateenijad, keda pole mitte teatud ajaks teenistusse wõetud, waid määramata ajaks, jätta teenistusest lahkumise korral, kui see ei sünni süüteo pärast, waid ütleme näiteks, koosseisude wähenamise pärast, täiesti ilma toetuseta. See ei ole mitte õiglane. Ka Wene ajal anti neile ametnikkudele samuti toetust kui teistelegi ametnikkudele ja selles mõttes peaks käesolew seadus parandatud saama.

§ 6-da järele nõutakse ametisseastuwalt ametnikult allkiri selle kohta, et ei ole seaduses ettenähtud takistusi ametisse astumiseks. Mina arwan, et seda liiga wähe on ja kas mitte niisugune wäga lihtne teenistusse wõtmise wiis ei ole üheks põhjuseks, et meil siiaani ametnikka ette on tulnud, kes wäga kergelt on ümber käinud riigi warandusega, wõi teisest küljest on weendunud kommunistid olnud. (O. Gustawson, is.: Südamed ja neerud läbi katsuda.) Igatahes ametnikkude ametisse wõtmise juures peaks ülemusel wõimalus olema ametniku minewiku järele kuulata. (Aruandja J. Holberg: Teenistuskiri.) Teenistuskiri, aga kui ta enne ei ole teeninud? (O. Gustawson, is.: Ustawuse tunnistus.) Wene ajal nõuti allkiri selle kohta, et ametisse-

astuja isik ei kuulu mingisugusesse wandeseltsi ja sellegi peale waatamata nõuti politsei käest ustawuse tunnistus. (O. Gustawson, is.: Paneme tsaari kapukki ja siisongi wana kord tagasi. — L. Johanson, sd.: Sellesel ustawuse tunnistusel ei ole mõtet.)

§ 11 lubab ülemusele ametnikku, kes ei sünni sellele kohale, kuhu ta on määratud, üle wiia kõrgemale kohale wõi samasugusele kohale. Alamjärgulise koha peale ei wõi aga teda wiia wõi kui, siis ainult karistuseks distsiplinaarkorras. Mikspärast peaks aga ametnikku karistama kui tal süüdi ei ole, ainult sellepärast, et teda määratakse sarnase koha peale, kuhu ta mitte sünnis ei ole. Kas see on siis loogiline?

Edasi tahtsin weel tähelpanu juhtida selle peale, et kui ametnik kohtualla on antud ja ta õigeks mõistetakse, siis peaks tema terwe palga kätte saama. Siin seda aga ette nähtud ei ole. See oleks täiesti ilmsüütu inimese kannatuse asjata suurendamine.

Siis edasi § 33 lubab ametnikul kaks kohta pidada. See on küll waewalt soowitaw, sest meie 7-tunnilise tööpäewa juures on waewalt wõimalik kellelgi kahte kohta edukalt pidada ja tingimata saab üks wõi teine amet selle all kannata. Teisest küljest sünnitaks see ka pahameelt teiste ametnikkude hulgas, kes kahe koha pealt palka mitte ei saa.

Need on need tähendused, mis mina tahtsin selle seaduse kohta teha, aga ma tähendan weel, et ma oleksin näinud heameelega, et selles seaduses oleks olema weel kaks asja, mida siin mitte ei ole ja nimelt, et antakse ametnikule, kes ühe ja sama koha peal mitu aastat on teeninud palgakõrgendust, umbes nii, nagu praegu saawad kooliõpetajad. Sest praegu ja seda rohkem tulewikus, on suuremal jaol ametnikkudel wõimatu ametikõrgendust saada. Nad peawad teenima terwe eluaja ühe ja sama koha peal. Teiseks oleks õiglane, et neile wanadele ametnikkudele, kes täiesti wilunud on kauaaegse teenistuse järele anda ergutusraha. See ei oleks mitte üleliigne, kui kaua teeninud ametnik, ütleme kes 25—30 aastat teeninud on, niisugusel tähtsal päewal saaks teatud autasu, sest et meil mingisuguseid ordenid nii kui nii ei ole. Need oleksid lühidalt minu soowid.

J. Uibopuu (rhsw.): Lugupeetud rahwasaadikud! Minu eelkõnelejad, eriti härrad Gustawson ja Jõeäär on põhjalikult arutuselolewa seaduse puuduste peale näidanud ja osalt ka härra Linnamägi, sellepärast ei hakka mina enam neid mõtteid kordama, waid tahan nende puuduste peale tähelpanu juhtida, mis siin weel puudutatud ei ole. Nimelt, kui mõni aeg tagasi pensioniseaduse juures pike-mad waidlused olid, siis jäeti suurem hulk raudteelasi pensioniseadusest wälja, ning nüüd, käesolewa seadusega, asetatakse raudteelased wabapalgaliste hulka. Minu arwates ei ole see mitte õiglane. Kui inimestel, ükskõik mis tööaladel nad töötawad, ühesugused kohustused on, siis peaks neil ka ühesugused õigused olema. Seda põhimõtet, minu arwates, ei wõi keegi eitada. Kui raudteelased, keda $\frac{1}{4}$ kogu riigiametnikkude perest, asetatakse wabapalgaliste seisukorda ja jäetakse iga tuule tõugata, siis igatahes see õige ei ole. (O. Gustawson, is.: $\frac{1}{4}$! Teie arwates on raudteeametnikka kokku 5.000.) Raudteeametnikka on 5.000 ja kuna ametnikka üldse 20.000, siis on see $\frac{1}{4}$. (Aruandja J. Holberg: Mis ametnikud need on?) Need on niisamasugused ametnikud kui härra Holberg, ja wõib olla weel truimad riigile, kui Teie. (Aruandja J. Holberg: Mina ei ole ju ametnik.) Teie, wõib olla, saate tulewikus ametnikuks, sest minu teada kandideerite Teie juba mitmendat korda kõrgele kohale ja ses suhtes on isegi Teil teatud protsessid olnud. (J. Luur, krst.: Teie teete ju päriselt reklaami härra Holberg'ile.) Et aga raudteelasi riigiteenistusseadusest wälja tahetakse jätta, siis usun ma, pole see juba sel lihtsal põhjusel, mis härra Jõeäär tähendas, et ei wõi mõnda kodanikku eriseisukorda panna wõi eriti klassitada, õiglane ja sellepärast arwan mina, et seda seadust peaks uuesti I ja II lugemise wahel komisjoni ümbertöötamiseks antama.

Teiseks tahaksin ka mina selle peale tähelpanu juhtida, mida härra Linnamägi siin osalt puudutas, see oli, et riigiteenijad peaksid saama teatud aja jooksul erutusraha, see tähendab, nad peaksid saama oma teenistusaja eest teatud protsendid palgalisa juurde. Wene wõim, keda wõib olla nii mõnigi meie seast wihkab, oli palju liberaalsem. Minu teada

wõttis Wene ministrite nõukogu 16. septembril 1916 a. wastu seaduse projekti, mis Wene „Riigi Teatajas“ 4. oktoobril 1916 a. nr. 269 all ära trükiti ja seaduseks sai, ja selle järele antakse ametnikkudele 5-aastase teenistuse järele 10% nende põhipalgast palgale juurde, see tähendab ametnikka ergutati truult oma koha peal teenima, ametnik teadis kindlasti, et tema iga 5-aastase teenistuse järele 10% juurde saab ja kui 10 aastat teenib, saab ta juurde... (A. Tupits, põl.: Aga kui enne 5 aastat wälja wisatakse?) Jah waadake. Teie räägite wäljawiskamisest, siis on teile selleks just need wabapalgalised jäetud. Teie ihkate seda kolmandat punkti, nagu Teie lähedalseisew isik juba tähendas, see on teie südamesoow. Et ametnikkudele nende teenistuse wältuse ajal teatud juurdearwamised palgale peaksid olema, oli teine, mille peale ma Riigikogu tähelpanu tahtsin juhtida.

Härra Jõeäär tegi ettepaneku eelnõu walitsusele ümbertöötamiseks tagasi anda, see minu arwates soowitaw ei ole. Kui eelnõu tagasi lükatakse, walitsusele ümbertöötamiseks, siis tuleb jälle 2 kuni 3 aastat oodata, ja riigiteenijad ei tea, missugused õigused neil riigiteenistusse astumise puhul on, mis tegewuse peale ta läheb ja kuidas ta kindlustatud on. Ja praegusel ajal maksew III kõi-de ei wasta nii mitmeski suhtes praegusele olukorrale ja selle põhjal on nii paljud tulnud nähtusi, mis demokraatlikus riigis lubatud ei ole. (Aruandja J. Holberg: Ise ütlesite, et Wene riik oli liberaalsem.) Jah, ühes mõttes oli tema liberaalsem, mis puutus ametnikkude palgalisasse. Näiteks siin lauataga istuja saab 5.000 marka kuus ja kui ta teenib 20 aastat sama koha peal, siis saab ta ikka 5.000 marka ja kaugemale ta ei saa, edasipääsemise wõimalusi temal ei ole. (J. Hünerson, põl.: Lähemehele!) No jah, rääkige aga julgemini. Teie, härrad parempoolsed, armastate ikka midagi anda ainult lubadustega, teilt tuleb ju ikka ainult laiade hulkade rahuldamiseks, lubate rahuldada hulke: enne pensioniseadusega, kui see möödab, siis palgaseadusega, kui see möödab, siis ministriumide korraldamisseadusega. — Lubate ikka midagi ametnikkudele ainult tulewikus, et nad rahul oleksid ja waatate üle prillide ja kõnelete nagu läbi telefoni, et rahustuge,

küll me kõik anname, kunä ametnikud ainult kuulewad lubamisi aga midagi ei näe ja sarnane lubamine lõpetab kord ametnikkude kannatuse. (Aruandja J. Holberg: Meie kaitseme riigihuwisid!) Õelge, kes riigiteenija ei kaitse riigihuwisid, kas uksehoidja ei kaitse riigihuwisid? Missugune wahe on rööpaseadja ja ministri abi wahel? (Segane wahelhüüe W. Linnamägi, krst. poolt.) Ministri abil ja rööpaseadjal igalühel on oma oskuse kohaselt kohustused ja seaduse ees on nemad mõlemad ühesugused. (K. Einbund, põl.: Aga teie walitsete ju praegu, mis Teie siis kõnelete sellest nii palju!) Häälitage selle poolt kui mina teen ettepaneku ja II lugemisel teen mina wastawad oma ja Gustawson'i kõnede kohaselt parandused. (W. Linnamägi, krst.: Teil on ju enamus!) Selles küsimuses kindlasti Gustawson'iga. (K. Einbund, põl.: Teie olete ju liidust!) Jah liidus, ega mina praegu liidust ei kõnele, waid riigiteenistusseadusest. (J. Temant, põl.: Kas olete liidust?) Siin ei ole praegu liiduküsimus päewakorras. Nii, et mina tulen selle juurde tagasi, et seda seaduseelnõu meie tagasi lükata ei wõi ja sellepärast teen mina ettepaneku, et riigiteenistusseadus I ja II lugemise wahel saaks komisjoni tagasi antud Riigikogus awaldatud mõteteawalduste kohaselt ümbertöötamiseks. (M. Juhkam, töer.: See ei ole õige.)

Härra Juhkam arwab küll, et see ei ole õige, kuid härra Juhkam, nagu ma juba kord seda olen öelnud, on olnud see, kes ennast töötawate kihtide eest wõitlejaks peab ja just ka nende eest, kes raudteelaste hulgast ainult siis, kui see Juhkam'ile teatud korral tarwis on, aga tegelikult on tööerakond töötawate kihtide kaitsemisest kaugel.

Minu arwates mitte midagi ütlewad wahelhüüded midagi ei anna, ja kui teie tõesti nende õiguste eest sõдите, siis tehke ka seda tegelikult ja näidake, et nende õigusi igakülgsest kaitsete.

B. Eilman (is.): Juba riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseaduse arutamisel paistis silma see joon, et pensioniseadust tahetakse maksma panna kitsale ringile, kuigi selle wastu eriti pahe-malt poolt protesteeriti, et pensionisea-

dusest wälja jäetakse riigietewõtete ja -asutuste töölised, samuti ka osa teenijaid. Pensioniseaduse arutamise puhul püüdis härra töö-hoolekandeminister selletada, et ei jäeta mitte wälja, waid kõik mahuwad pensioniseaduse alla, ja et on walimmas riigiteenistusseadus, mille arutamine on üldkommissjonis juba lõpukorral ning et see on teie otsustada, missugusel kujul riigiteenistusseadus wastu wõetakse.

Austatud Riigikogu liikmed! Nüüd seisame selle riigiteenistusseaduse juures, mis peab kindlustama nende kodanikkude õigusi, kes seisawad riigiteenistuses.

Waadeldes riigiteenistusseaduse paragrahw esimest, mida meie näeme? Siin on kristlikust seisukohast sikud lahutatud talledest. (W. Linnamägi, krst.: Seda keegi juba ütles enne, mis Teie kordate!) Ühed kodanikud arwatakse ametnikkude leeri, teised — wabateenijateks. (W. Linnamägi, krst.: Wahe on sotsi ja kommunisti wahel ka olemas!) Wõib olla, et kommunist ja kristlane passiwad wäga hästi kokku.

Kui lähemalt waadelda paragrahw esimest, siis mis paistab sellest wälja? Kõigepealt ei ole selge, kui palju ja kes nimelt kuuluwad nõndanimetatud priwilegeritud leeri, see tähendab — ametnikkude leeri. (M. Juhkam, töer.: Seda otsustame eelarwe korras!) Just, härra Juhkam. Kui pensioniseadust siin arutati, siis öeldi samuti, et meie tahame kõigi huwisid wäga terawalt silmas pidada. Meie käes on riigiteenistusseadus, mis ütleb, et amet- ja wabateenistuskohad määratakse kindlaks koosseisuseadusega, kunni selle seaduse maksmapanemiseni aga eelarwe korras. Waadake, see riigiteenistusseadus ei ütle iseenesest mitte midagi, kes on selle seaduse järele riigiteenija ja kes wabateenija. (M. Juhkam, töer.: Kas Teie wõiksite öelda, missuguses maailma seaduses on riigiteenistusseadus?) Härra Juhkam, mina usun, et maailmas parlamentides hakatakse wundamendist peale ja minnakse siis katuseni, aga meie hakkame ümberpöördukt — katusest peale ja lõpetame wundamendiga. Kuid nii ikka ehitada ei saa. Minu arwamise järele ei ole see mitte õige. Siin meie näeme, et ametnikka wõetakse teenistusse määramata ajaks, wabateenijaid määramata ajaks ja

teatawaks ajaks. Mis ütleb iseenesest see wabateenijate teatawaks ajaks pal-kamine? Härra aruandja püüab siin se-letada, et kui wabateenija wõetakse ametisse, siis tuleb kõigepealt silmas pidada, et see kõrgem ülemus tingimata paberitüki wõtaks ja ära märgiks, et „tema on wõetud määramata ajaks“, „tema on wõetud teatawaks ajaks“. Kui nüüd lähemalt selle seaduse sisu juurde asuda, siis peab otsekohe tunnistama, et see seadus kuidagi wastuwõetaw ei ole, nimelt juba meie põhiseaduse seisukohalt. Ma loeksin siin ette põhiseaduse § 6, mis kõlab järgmiselt: „Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei wõi olla awalikõiguslikka eesõigusi ja paheõigusi...“ Austatud Riigikogu liikmed! Kas räägib meile seda riigiteenistusseadus, kas on siin awalikõiguslikka eesõigusi wõi paheõigusi, ma usun, ta nõretab neist. (Aruandja J. Holberg: Mis Teie räägite niisugusest asjast, mis märgist hoopis mööda läheb.) Mina räägin Teile Teie kindlast märgist. Kui nüüd tahetakse kaotada kõiki neid pahesid, mis selle riigiteenistusseaduse maksmapanemine riigiteenijate juures esile wõib tuua, siis ei wõi seda sarnaselt mitte wastu wõtta. Ma juhiksin tähelepanu juba eelmiste seaduste ja määruste peale, mis wastu wõetud ja teenijate seas iseenesest õige paksu werd on tekitanud. Kõigepealt meie perekonna-abiraha seadus. Neid seadusi on wahe-tatud, nii kui pastlaid. Üks seadus rahul-dab enam-wähem töölisi, ei rahulda aga teenijaid — ametnikka. On see teatud aja maksew olnud, antakse wälja uus seadus, mis rahulda ametnikka ja teeni-jaid, ei rahulda aga töölisi. Aga kui kolmas kord jälle seadus wälja antakse, siis ei rahulda see ei teenijaid ega ametnikka, ei ka mitte töölisi. Nii on seda õhkkonda ikka püütud kuumaks ajada, et kunagi riigiteenijate keskel üksmeel ei walitseks. On arusaadaw, et sarnaste seaduste juu-res, mis teenijaid nii väga liigitawad, ühedele wastuwõetawad on, teistele aga mitte, teenijad omawahel kokkuleppele ei jõua, ning kas tähendab siis see töö pro-duktiwiteedi tõstmist wõi selle lange-mist? Ma usun kindlasti, et teenijal seal igasugune hurwi kaob oma otsekohe se ülesande wastu ja ta ütleb, nagu seda Wene keeles öeldakse: „Kak poidjot!“

Kui nüüd edasi minna selle liigitamise ja seaduseelnõu seletuskirja juurde, mida

siin minu lugupeetud eelkõneleja seltsi-mees Gustawson väga kujukalt arwus-tas, siis peab tõepoolest arwama, et kui kõik juristid seadusi niimoodi tõlgitseda mõistawad, siis näib, nagu oleks see sea-dus Riigikogule just selleks sarnasel kujul esitatudki, et seega tulewikus juristidele leiba wõimaldada. See tähendab, et lihtsurelik sellest seadusest ikkagi aru saada ei suudaks, ega ka need ametnikud, kelle kohta see seadus käib, waid seda sea-dust wõiksid mõista ainult need, kes ta kokku seadnud. (W. Linnamägi, krst.: Teie pole ise teeninud ja ei tea meie ametnikkudest midagi rääkida.) Neid eesõigusi ja paheõigusi wõiksid mõista ja tõlgitseda härrad Holberg ja teised... (J. Luur, krst.: Aga kas sotsid ei oska se-letada?) Ei, sotsid küll ei oska nii tõl-gitseda. (Wahelhüüded.)

Selle seaduse järele pannakse amet-nikkudele väga raske wastutus peale ja wabateenijaid loetakse lihtsalt tehnilis-teks abijõududeks. See on iseenesest väga ebamäärane, mis tähendab õieti tehniline abijõud? Mis on see „väga raske wastutus“? Kui püüti ära näidata, et ametnikul on raske wastutus, kuid wabateenijal mitte, siis näitas härra Uibopuu juba, kuidas tõepoolest rööpa-seadja suuremat wastutust kannab, kui minister. Parempoolsed sattusid selle juures naeruhuosse kunni hüsteerikani. (K. Einbund, põl.: Ja Teie ise naersite ka kaasa.) Ma näitan, kuidas see wõimalik on, et rööpaseadja suuremat wastutust kannab, kui minister. (W. Linnamägi, krst.: Ütelge roopaseadja.) Olgu siis, roopa-seadja, kuidas Teie just soovite. Näiteks wõtame § 26, mida härra Holberg siin eriti rõhutas.

Kui nüüd riigiteenija, saades oma üle-muselt käsu, kohustatud on wiimast järele katsuma, kas antud käsu täitmine mitte seadusrikkumisele ei wii, mis see siis tähendab? Jaamaülem annab rööpasead-jale korralduse — sõit tuleb kolmanda tee peale, pöörang tuleb seada kolmanda tee peale. Nüüd peab see rööpaseadja, härra Holberg'i seletuse järele, wõtma „Riigi Teataja“, sealt selle seaduse wälja otsima ja järgi waatama, kas selle käsu täitmine wiib seaduserikkumisele wõi mitte. Wõib olla, et seisab reisijaterong kolmanda tee peal ees ja jaamaülem laseb sõidu sinna otsa. Sellepärast peab rööpa-

seadja vaatama, kas käsk wiib seaduse-rikkumisele wõi mitte. (K. Einbund, põl.: Kas on midagi niisugust olnud? Meil on praegu ka sarnane kord.) Missuguseid? (K. Einbund, põl.: Niisuguseid juhtumisi, nagu Teie praegu seletate?) Jah, jah, neid on praegu olnud.

Teiseks, kas tema kuulub käsuandja kompetensi. Noh, see nüüd ei ole nii keeruline, see on wast nii lihtne, et sellest ka rööpaseadja aru saab, kelle kompetensi käsk kuulub.

Kolmandaks, kas ei ole wõimupiiridest üleastumine? Waat, seda ta selgeks teha nii kergesti ei saa, kas on wõimupiiridest üleastumine wõi mitte, kas on sihilikult rong reisijaterongile otsa lastud wõi mitte.

Siis neljandaks: kas õieti adresseeritud ja nõuetawas wormis antud? See on küsimus, millele keegi kindlasti wastata ei saa, kas läkitus on õieti adresseeritud wõi mitte. Kui nüüd härra Einbund soovis teada saada, kas sarnaseid juhtumisi on olnud, siis pean ütleva, et mul oli enesel juhul möödunud aastal Tartus wiibida ja seal seda olukorda waadata. (M. Laarman, põl.: Enesel!) Seal waatasin ma seda korraldust, mis nii õelda onupoja poliitika tagajärjel tekkinud. Seal on rööpaseadjad nõndanimetatud postidesse jaotatud — esimene, teine, kolmas jne. post. Igal postil on oma märgid ja peale selle weel eriline signaaltelefon. Jaama korrapidaja annab jaamast telefoni kaudu rööpaseadjale teada, et rong tuleb sealt. (J. Hünerson, põl.: Hoia alt!) ja pöörang tuleb pöörata selle tee peale. (K. Einbund, põl.: Härra Eilman, läheme õige kohapeale vaatama, mina ei saa muidu sellest aru, kuidas rongid liiguwad.) Waadake, härra Einbund, mina Teiega ei pea tarwilikuks waielda, see on iseenesest mõista, et Teie millestki aru ei saa. Teid huwitab ainult see, kui riigiteenijate seas on õhkkond kuumaks kõetud, nii et Teie wõiksite sealt jälle teatud kommunisti välja noppida, kes hakkawat riigipööret tegema jne. (K. Einbund, põl.: Teie kütate täna õhkkonna kuumaks.)

Seal kujunes asi sarnasena: jaama korrapidaja helistab rööpaseadjale ja annab teada, et rong tuleb ja teda waja

pöörata sinna tee peale. Rööpaseadja kuulab telefoni juures, et kõlistatakse teise posti peale, aga selgub, et seal rööpaseadjat ei ole. (K. Einbund, põl.: Aga kas ta läks eest ära wõi mitte?) Kõlistatakse uuesti ja kõlistatakse mitu korda, aga rööpaseadjat ei ole ikka. Nüüd on aga seisukord niisugune, et kelle wastutuse peale langeb see, kui rongiga mingisugune õnnetus juhtub? Arusaadaw rööpaseadja peale. Kui aga need rööpaseadjad, kes oma koha peal olid, andsid jaama korrapidajale teada, et see puuduw rööpaseadja ei seisa oma ülesannete kõrgusel, ja et tema töö on teiste peale weeretatud, siis selgus, et see rööpaseadja oli jaamaülema onupoeg, mispärast temal õigus oli loobuda oma teenistuskohustuste täitmisest. Waadake, niisuguseid asju on väga palju... (A. Tupits, põl.: Rööpaseadja ütles, et ma ei tule, ma pean kõnet praegu.) ...ja need kõik tulewad sarnasest sugulaste koha peale soetamisest. (Aruandja J. Holberg: Nüüd see seadus ei luba enam sugulastele koos teenida.) See ei tähenda midagi, see sugulaste toetamine ja koosteenimine on ikka wõimalik, kui nüüd just mitte otsekohe ei ole wõimalik üheskoos teenida, siis on võimalus nii, et nad üksteise lähedal teeniwad. (M. Laarman, põl.: Kas see rööpaseadjate paragrahw on?) Waadake, kui see paragrahw nüüd niiviisi sisse jääb, siis tuleks tema järele asju sarnaselt õiendada, nii et mitu rongi lendawad kraawi, ja seda kõik just selle targa seaduse järele. (M. Juhkam, tõer.: Ei ole asi ikka nii hull. — K. Einbund, põl.: Ei, see kahju on tõesti suur, kui mitu rongi kraawi lähewad.)

Siis on siin kõige tähelepanemiswäärilisem paragrahw, mida aruandja nii väga kaitses, ja mida ka seletuskirjas tublisti kaitstakse, paragrahw, kus öeldakse, et ametnikud wõiwad pidada kahte kohta wõi äri ajada, muidugi ülemuse loaga. See on, meie põllumeeste seisukohalt väga praktiline paragrahw, sest kui inimene juba loodud on wäikese äri tegemiseks, siis ei saa tema sellest loobuda. Aga ometi wõime näha, kui palju wäärnähtusi selle äritegemise tagajärjel on tekkinud. Need on tekkinud selle tõttu, et on harjutud eeskuju wõtma nendelt kõrgematelt isikutelt, kes riigi-

teenistuses seistes igasuguseid ärioperatsioone ette wõtawad. Mina usun, et sellest peaks eeskuju wõtama, et riigiteenistuses seiswad isikud mingid ärioperatsioone ette wõtta ei tohi. Ei tohiks neil olla ka mingid ärisid, sest kui ametnikul mingisugune äri on, siis on selge, et kõik tema huwi on pööratud selle äri peale, ja riigiteenistuseks tal mingit huwi ei ole, waid et tal ainult mõte on, et kuidas ärioperatsioonid edenewad. (J. Temant, põl.: Kas palju weel on?)

Kui nüüd jälle waadata näiteks härra aruandja seletuskirja, kus öeldakse, et wabateenijaga ei tarwitse riik luua nõnda kestwaid wahekordi, nagu seda sunnitud tegema ametnikkudega, siis on see isenesest ka wäga iseloomustaw seletus, sest tegelikult on ju nii, et kui pensioniseadus anti wälja, siis nimelt selleks, et

inimesed, kes ausasti on teatud aeg teeninud, wõiksid pensioni saada. Nüüd aga tuleb nii, et kui inimene on oma aja teeninud ja tal tuleb paiuki peale minna, siis katsutakse temast lahti saada. Meie ei wõiks sarnaseid seadusi ellu aidata, waid seadused peaksid olema rajatud kindlale alusele, mis ei wõimaldaks teistwiisi tõlgitsemist. See sawist nina, mis meil armastatakse seaduste külge kleepida, peaks ära kaotatama.

Juhataja **K. Wirma**: On tehtud kirjalik ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 25 häält, wastu 14 häält, seega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **Oskar Köster**.